

Sanna Pettersson & Leena Suopajarvi

Sosiaalinen toimilupa kaivos-, metsä- ja matkailualalla

Toimialojen paikallinen hyväksyttävyyys Lapissa

Lapin yliopisto
Rovaniemi 2018

Lapin yliopisto

© Sanna Pettersson & Leena Suopajarvi

Taitto: Ritva Lahtinen

ISBN 978-952-337-066-1 (pdf)

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Kaivos-, metsä- ja matkailualan osallistavat käytännöt	9
2.1	Kaivosala: ympäristövaikutusten arviointi ja yhteiskuntavastuu osallistamisen lähtökohtina	9
2.2	Metsätalous: vakiintuneet suunnittelukäytännöt	10
2.3	Matkailuelinkeinot: monenlaisia toimintakäytäntöjä	13
3	Sosiaalinen toimilupa kaivos-, metsä- ja matkailualan käytännöissä	16
3.1	Viestintä eri aloilla: verkkosivustot ja sosiaalinen media tärkeimmät kanavat	17
3.2	Paikallinen sidosryhmäyhteistyö: vuoropuhelu tärkeää	21
3.3	Paikallinen hyödynjako: työpaikat, verotulot, kehittämishankkeet ja sponsorointi	23
4	Kohtaamisia ja kokemuksia: hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet	27
5	Yhteenveto	31
	Lähteet	33

1 Johdanto

Tässä raportissa arvioidaan kaivos-, metsä- ja matkailualan suunnittelu- ja osallistamiskäytäntöjä sosiaalisen toimiluvan näkökulmasta Suomen Lapissa. Nämä kolme toimialaa ovat lappilaisittain tärkeitä. Metsätalous on ollut maakunnassa merkittävä elinkeino niin puunhankinnan kuin jalostustoiminnankin osalta aina 1800-luvun loppupuolelta lähtien, jolloin saha-teollisuus alkoi kehittyä Lapissa. Alan työllistävä vaikutus alkoi vähentyä 1900-luvun loppupuolella teknologian kehittymisen takia, mutta nykyisin metsätalous on taas uudessa nousussa biojalostamohankkeiden myötä, joita on alkuvuodesta 2018 suunnitteilla Kemiin ja Kemijärvelle.¹ Matkailuelinkeinoa alettiin Lapissa kehittämään voimallisesti 1980-luvulla ja viime aikoina erityisesti ulkomaisten matkailijoiden määrät ovat olleet kasvussa. Alalla on taottu ennätyslukuja vuoden 2017 aikana ja alkuvuonna 2018: ulkomaalaisten matkailijoiden määrä kasvoi tammi-lokakuussa 2017 yli neljänneksen (26,2 %). Uutisotsikko kuvaa noususuhdanteen tunnelmia: ”Lapin matkailu elää nyt ällistyttävän kasvun aikaa”.² Kaivosalalla puolestaan elettiin Lapissa nousukautta 2000-luvulla, kun Kittilän kultakaivos avattiin vuonna 2009 ja Sodankylässä Kevitsan monimetallikaivos vuonna 2012 ja vireillä olivat myös Hannukaisen, Soklin ja Suhangon kaivokset.³ Sitten vuonna 2008 käynnistynyt maailmantalouden lama on viivästyttänyt tai jopa pysäyttänyt uusien kaivoshankkeiden suunnittelun Suomeen, mutta investoinnit malminetsintään ovat kääntyneet kasvuun vuonna 2016, mikä ennakoii alalle uutta noususykliä.⁴

Vuoden 2018 alussa Lapin matkailu tekee siis vahvaa tulosta ja näkymät kaivos- ja metsäalalla ovat myös kasvusuuntaisia. Myös noususuhdanteessa ja erityisesti juuri silloin on tärkeää pohtia eri toimialojen vaikutuksia pohjoisessa toimintaympäristössään ja sitä, miten eri alat pyrkivät hankkimaan ja ylläpitämään toimintansa sosiaalisen toimiluvan.

Sosiaalinen toimilupa tarkoittaa hankkeen tai toiminnan paikallista hyväksyntää. Se on käänös englanninkielisestä käsitteestä *social license to operate (SLO)*, joka otettiin terminä käyttöön kaivosteollisuu-

1 Kerkelä 2003, Boreal Bioref 2018, Kaidi 2018; Lapin Kansa 22.1.2018.

2 Lapin Kansa 27.12.2017.

3 Esim. Suopajärvi 2015.

4 Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.

nessa 1990-luvun lopulla.⁵ Paikallisen hyväksynnän tärkeys alettiin tunnistaa kaivosalalla kahdesta syystä: yhtäältä kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ympäristönkäytössä alkoivat laajeta lainsäädännön vahvistumisen ja erilaisten poliittisten sopimusten ja päätösten myötä⁶ ja toisaalta yleisen ympäristötietoisuuden myötä eri toimialojen yritykset tunnistivat tarpeen itsesääntelyn kehittämiseen ja yhteiskuntavastuuseen osana liiketoimintaa.⁷

Sosiaalinen toimilupa on pulmallinen sana, sillä se antaa vaikutelman viranomaisen antamasta luvasta tai ainakin dokumentoidusta sopimuksesta, jossa lupa myönnetään tietyin ehdoin. Tällaisesta ei kuitenkaan ole kyse, oikeastaan päinvastoin. Tutkimuskirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, ketkä sosiaalisen toimiluvan voivat antaa. Yleensä määritelmässä korostetaan paikallista sidosta eli kyse on niiden ihmisten hyväksynnästä, joihin toiminta tai hanke suoraan vaikuttaa. Myös paikallisesta päätöksenteosta vastaavat, kuten esimerkiksi kunnalliset poliitikot tai virkamiehet, ovat sosiaalisen toimiluvan kannalta tärkeitä toimijoita.⁸ Koska sosiaalinen toimilupa tarkoittaa vapaaehtoista, ja siten muodoltaan epävirallista, hyväksyntää hankkeelle tai toiminnalle, keskustelua on käyty myös siitä, miten sosiaalisen toimiluvan olemassaoloa tai puuttumista voidaan arvioida. Monet toimialan harjoittajat ja jotkut tutkijatkin ovat todenneet, että sosiaalisen toimiluvan merkityksen huomaa vasta silloin, kun se puuttuu: paikalliset ihmiset tai jokin hankkeen tai toiminnan vaikutuspiirissä oleva ryhmä nousee sitä vastaan ja syntyy paikallinen ympäristökonflikti, joka nykypäivänä useinkin laajenee kansallisen ja jopa kansainvälisen yleisön tietoisuuteen perinteisen ja sosiaalisen median välityksellä. Tämä taas voi vahingoittaa yrityksen mainetta ja aiheuttaa liiketaloudellisia tappioita.⁹

Yleisenä lähtökohtana kaikenlaisen liiketoiminnan kehittämisessä on jo pitkään ollut kestävä kehitys, joka jaetaan ympäristölliseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyteen. Taloudellisen kestävyden arviointi on yritysten liiketoiminnan ydintä. Ympäristön kestävyttä ohjataan lainsäädännöllä ja sitä valvovat viranomaiset. Sosiaalisella kestävyydellä ei ole samaan tapaan hallinnonala tai toimijaa, joka siitä vastaisi. Siten esimerkiksi kaivoshankkeen vaikutukset paikallisiin ihmisiin, paikallisyhteisöjen erilaisiin ryhmiin ja muihin elinkeinoihin jäävät usein vähemmälle huomiolle kuin talouden seuranta ja ympäristön valvonta.¹⁰ Kestävän kehityksen ulottuvuuksista sosiaalinen toimilupa kiinnittää huomion sosiaalisen kestävyteen. Vaikka sosiaalisen toimiluvan ehdoista ei ole

5 Esim. Prno & Slocombe 2012; Jartti ym. 2014; Mononen & Suopajarvi 2016; Eerola 2017; Jartti ym. 2018.

6 Zillman 2002.

7 Joutsenoja ym. 2011.

8 Esim. Jartti ym. 2014, Lesser ym. 2016, Jartti ym. 2018.

9 Heikkinen ym. 2013; tämän raportin haastattelut.

10 Kokko ym. 2013.

selvyyttä, se tärkeällä tavalla korostaa juuri tätä kestävän kehityksen kolmatta ulottuvuutta eli sosiaalista kestävyyttä.

Tätä tutkimusta varten on haastateltu kaivos-, matkailu- ja metsäalan edustajia ja Kittilän kunnan asukkaita. Eri alojen itsearvioinnin lisäksi haluttiin kuulla myös niitä, jotka sosiaalisen toimiluvan eri aloille antavat. Tutkimuksen kohteeksi valittiin Kittilän kunta, missä kaikki kolme toimialaa elävät rinnakkain.

Raportti perustuu toukokuun 2017 ja helmikuun 2018 välisenä aikana kerättyyn aineistoon, joka koostuu 16:sta toimialojen paikallisten ja alueellisten edustajien haastattelusta sekä 23:sta paikallisten ihmisten ja poroelinkeinon edustajien haastattelusta.¹¹ Toimialojen edustajiksi pyydettiin joko Lapin alueella tai Kittilässä toimivia henkilöitä, joiden työnkuvaan kuuluu sidosryhmätoiminta ja/tai yhteistyö eri toimialojen kanssa. Kunnan asukkaista kutsuttiin haastateltaviksi paikallisten yhdistysten jäseniä ja kunnan työntekijöitä, joille toimialojen paikalliset vaikutukset ovat tuttuja. Poroelinkeinon edustajiksi pyydettiin sekä paikallisia että alueellisia toimijoita, jotta alaa koskevista vaikutuksista saataisiin laajempi käsitys. Haastateltaville lähetettiin kyselylomake etukäteen ja haastattelut toteutettiin tilanteen mukaan joko kasvotusten tai puhelimitse. Raportissa käytetyissä sitaateissa yksittäisten haastattelujen kohdalla tunnisteena on vastaajanumero ja ryhmähaastatteluissa haastattelun numero ja vastaajanumero. Kerätty aineisto teemoiteltiin Atlas-ti-ohjelmalla sosiaalista toimilupaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden pohjalta siten, että erilaisia teemoja olivat esimerkiksi vuorovaikutus, sidosryhmäyhteistyö ja läsnäolo paikallisyhteisössä. Haastatteluissa toimialojen edustajilta kysyttiin esimerkiksi heidän arviotaan sosiaalisen toimiluvan ansainnasta, miten he ovat olleet vuorovaikutuksessa paikallisten ihmisten kanssa ja miten toimiala pyrkii ottamaan huomioon paikallisyhteisöt ja paikalliset erityispiirteet. Kittilän kunnan asukkailta puolestaan kysyttiin, miten he suhtautuvat eri toimialoihin ja niiden toimintaan alueella sekä kuinka hyvin toimialat ovat heidän mielestään huomioineet edellä mainitut näkökulmat. Haastatteluaineiston lisäksi raportissa on hyödynnetty tutkimuskirjallisuutta ja eri toimialojen raportteja, jotta lukija voi halutessaan perehtyä aihepiiriin laajemmin.

Raportti etenee siten, että seuraavassa pääluvussa esitellään kaivos-, metsä- ja matkailualan suunnittelukäytäntöjä ja sitä, miten paikallisia ihmisiä on osallistettu hankkeiden tai toiminnan kehittämiseen. Luvussa kolme esitellään sosiaalisen toimiluvan osa-alueita ja vertaillaan eri toimialojen käytäntöjä haastatteluaineiston pohjalta. Neljännessä luvussa puheenvuoron saavat paikallisten yhdistysten, poroelinkeinon ja kunnan edustajat, jotka arvioivat eri toimialojen toimintatapoja ja niiden hyväksyntää paikkakunnalla. Raportin päättää yhteenveto, johon on koottu keskeisimmät tulokset.

¹¹ Haastattelujen lukumäärät: 8 metsätalous, 4 kaivosteollisuus, 4 matkailuelinkeino, 8 poroelinkeino, 3 Kittilän kunta, 12 paikalliset yhdistykset.

Building Shared Knowledge capital to support natural resource governance in the Northern periphery (BuSK) on Luonnonvarakeskuksen (Luke) koordinoima kansainvälinen kolmevuotinen (2016–2019) hanke, jossa kehitetään kansalaistiedon hyödyntämisen menetelmiä maankäytön ja luonnonvarojen hallinnan ja päätöksenteon tueksi. Hankkeessa on mukana toimijoita Ruotsista, Norjasta, Islannista, Irlannista, Grönlannista ja Färsaarilta. Suomesta hankkeeseen osallistuu Luken lisäksi Lapin yliopisto, Rovaniemen kaupunki ja Metsähallitus. Hanketta rahoittaa Pohjoinen periferia ja arktinen -ohjelma, jota puolestaan tukee Euroopan aluekehitysrahasto.

Lisää tietoa hankkeesta löytyy
osoitteesta
www.luke.fi/busk.

2 Kaivos-, metsä- ja matkailualan osallistavat käytännöt

2.1 Kaivosala: ympäristövaikutusten arviointi ja yhteiskuntavastuu osallistamisen lähtökohtina

Suomi on ollut kansainvälisten malminetsintä- ja kaivosyritysten mielenkiinnon kohteena sen jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan talousalueeseen 1990-luvun puolivälissä ja ulkomaalaisten yhtiöiden toiminta tuli mahdolliseksi. Kaivostoiminnan edistäminen on ollut myös poliittisena tavoitteena: Euroopan unioni pyrkii suurempaan mineraalien omavaraisuuteen ja kansallisesti kaivannaisteollisuus on nähty aina 2000-luvun alusta lähtien kasvualana, joka luo uusia miljardiluokan investointeja ja tuhansia työpaikkoja erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomeen. Suomessa uusittiin kaivoslaki vuonna 2011 ja alan kehittämiseksi on tehty erilaisia politiikkaohjelmia ja käynnistetty lukuisia kehittämissuunnitelmia.¹²

Kansainvälisesti kaivosala heräsi yhteiskuntavastuuseen ja paikallisten yhteisöjen huomioimiseen 1990-luvun lopussa, jonka jälkeen alalla on laadittu kehittämissuunnitelmia, oppaita ja standardeja kestävämmän kaivostoiminnan kehittämiseksi ekologisten ja taloudellisten lähtökohtien lisäksi myös yhteiskunnallisesta ja paikallisesta näkökulmasta. Erityisesti kehittyvissä maissa on sitouduttu paikallisyhteisöjen kehittämiseen ja pyritty luomaan toimintakäytäntöjä yhteisöjen osallistamiseen.¹³

Suomessa kansallinen kaivosalan ohjelmapaperi, *Suomen mineraali-strategia*, julkaistiin vuonna 2010. Sen lähtökohta oli kaivannaisteollisuuden toimintamahdollisuuksien edistäminen. Sosiaalinen kestävyys ja paikallisten asukkaiden huomioiminen jäivät aihealueina strategiassa vähäisiksi, vaikka kaivosalan yleinen hyväksyttävyys ja huono imago tunnistettiin ongelmiksi.¹⁴ Suomessa on kuitenkin kehitetty eurooppalaisittain erityinen kansallinen toimintamalli. Sitran käynnistämä ja vuodesta 2015 Kaivosteollisuus ry:n johdolla toiminut *Kestävän kaivostoiminnan verkosto* on alan ja sen sidosryhmien foorumi, jonka tavoitteena on kehittää Suomea ”kestävän kaivostoiminnan edelläkävijämaaksi, jossa ala huomioi

12 Esim. Kokko 2014, Mononen & Suopajarvi 2016, Eerola 2017.

13 Ks. esim. Sairinen ym. 2016, Lesser ym. 2016.

14 Työ- ja elinkeinoministeriö 2010b, Mononen & Sairinen 2011.

luontoarvot, kulttuurisen ja sosiaalisen toimintaympäristön sekä muut elinkeinot”. Verkosto on valmistellut erilaisia työkaluja paikallisten vaikutusten arvioimiseksi ja toimintamalleja esimerkiksi sidosryhmäyhteistyöhön.¹⁵

Yksittäisessä kaivoshankkeessa paikallisia ihmisiä kuunnellaan hankkeen suunnitteluvaiheessa. Ympäristövaikutusten arviointiprosessissa (YVA) pääpaino on ympäristöön kohdistuvissa vaikutuksissa, mutta yleensä arvioinneissa ovat mukana myös sosiaaliset vaikutukset ja ihmisten terveyteen kohdistuvat vaikutukset. YVA-prosesseissa käytetään tavallisesti monenlaisia osallistamisen tapoja: alakohtaisia pienryhmäkeskusteluja, kaikille avoimia yleisötilaisuuksia, haastatteluja ja posti- tai nettikyselyjä, joissa paikalliset ihmiset voivat kertoa omista näkemyksistään. YVA-ohjelmaa eli arviointisuunnitelmaa ja prosessin lopputulosta eli YVA-selostusta voivat kaikki asianosaiset kommentoida oma-aloitteisesti mielipiteillä ja monilta paikallisilta sidosryhmiltä pyydetään YVA-ohjelmaa ja YVA-selostusta koskevia lausuntoja.¹⁶

Kansainvälisten malminetsintä- ja kaivosyhtiöiden toimintatapoihin kuuluu myös yhteiskuntavastuuraportointi. Yhteiskuntavastuu tarkoittaa lainsäädännön vähimmäisvaatimukset ylittävää vastuuta esimerkiksi työntekijöistä, lähiyhteisöistä ja sidosryhmistä. Yhteiskuntavastuuraporttiin sisällytettävät asiat päätetään yhtiöiden sisällä. Yleisesti ottaen laajimmin vastuistaan raportoivat suuret, kansainväliset yhtiöt.¹⁷

Tutkimuksessa esimerkkinä toimiva Agnico Eagle Finland -kaivosyhtiö (jatkossa Agnico Eagle) on toteuttamassa kestävän kaivostoiminnan hallintajärjestelmää (*Responsible Mining Management System, RMMS*) ja standardeista sillä on käytössä laatustandardi ISO 9001, ympäristönhallinnan standardi ISO 14001 ja työturvallisuutta ja terveyttä koskeva OHSAS 18001 -standardi.¹⁸

2.2 Metsätalous: vakiintuneet suunnittelukäytännöt

Historiallisesti, aina 1800-luvun lopulta lähtien, metsätalous oli Suomen talouden veturi ja myös Lapin valtaelinkeino sotien jälkeisenä jälleenrakennusaikana. Metsäteollisuus työllisti Lapin puunkorjuussa kymmeniä tuhansia ihmisiä ja Lapin puunjalostusteollisuutta laajennettiin ja rakennettiin Kemiin ja Kemijärvelle vielä 1900-luvun toisella puoliskolla. Metsätalouden koneistuminen edistyi kuitenkin nopeasti viime vuosituhannen lopulla ja 2000-luvulle tultaessa puunkorjuu ja jalostaminen oli entistä tehokkaam-

15 Kestävän kaivostoiminnan verkosto 2018.

16 Ks. esim. Kokko ym. 2013, Suopajärvi 2013.

17 Rytteri 2012, Sairinen 2016.

18 Agnico Eagle 2018a.

paa – samalla leikaten alan työllistävyyttä.¹⁹ Lapissa metsätalous ja metsäteollisuus työllistävät nykyisin noin 3200 henkilöä, joista 2500 työskentelee Kemi–Tornio-alueella.²⁰ Metsätalouden työllistävyyden arvioidaan nousevan biotalouden kehityksen myötä ja uusia biojalostamoita kaavaillaankin jo Kemiin ja Kemijärvelle.²¹

Kansallisen biotaloustrategian (2014) mukaan biotalouden osuus kansantaloudesta on 16 prosenttia ja se tuottaa yli 60 miljardia euroa vuodessa sekä työllistää 300 000 henkilöä. Strategiassa asetetaan tavoitteeksi luoda 100 000 uutta työpaikkaa ja nostaa biotalouden tuotos 100 miljardiin euroon vuoteen 2025 mennessä.²² Tämä merkitsee metsien taloudellisen käytön huomattavaa lisääntymistä tulevina vuosina.

Vuonna 2015 julkaistussa kansallisessa metsästrategiassa ekologista kestävyttä käsitellään esimerkiksi biodiversiteetin edistämisen ja soiden ennallistamisen näkökulmista. Kehityksen mittareina käytetään esimerkiksi uhanalaisten lajien luokkamuutoksia, suojelun alueiden laajuutta, metsien ja puuston vuotuista hiilinielua ja kuolleen puuston keskitilavuutta metsämaalla. Sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä puolestaan käsitellään lähinnä ekosysteemipalveluiden näkökulmasta, eli huomiota kiinnitetään esimerkiksi metsässä oleskelun terveysvaikutuksiin, virkistyskäytön helpottamiseen ja metsien saavutettavuuteen. Niiden kehitystä mitataan muiden muassa kansallispuistojen ja retkeilyalueiden kävijämäärillä, asiakas-tyytyväisyydellä, valtion maille kohdistuvien eräpäivien lukumäärillä ja lähiulkoilukertojen määrillä. Kansalaisjärjestöyhteistyön merkitys virkistys- ja hyvinvointikäytön saavuttamisessa tunnustetaan, mutta sosiaalisen kestävyden kannalta tärkeät teemat kuten kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet sekä paikallisuuden huomioiminen metsien käytön suunnittelussa jäävät käsittelemättä.²³

Biotalousstrategiassa pääpaino on taloudellisen ja ekologisen kestävyden yhdistämisessä, mutta sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys jäävät täysin tarkastelun ulkopuolelle. Molemmissa strategioissa työllisyyden lisääminen liitetään osaksi toiminnan hyväksyttävyyttä, mutta sosiaalisen kestävyden kannalta merkittävät kysymykset jäävät vaille merkittävää sisältöä.

Lapissa valtio omistaa 62 prosenttia metsämaasta ja alueille kohdistuu monenlaisia taloudellisia ja virkistystoimintaan liittyviä käyttötarpeita, joita Metsähallitus pyrkii sovittamaan yhteen aluekohtaisten luonnonvarasuunnitelmien avulla. Luonnonvarasuunnitelmia on tehty vuodesta 1997 lähtien aina kymmeneksi vuodeksi kerrallaan ja niiden toimivuutta tarkastellaan

19 Massa 1994, Kerkelä 2003, Rytteri 2009.

20 Lapin liitto 2014a.

21 Boreal Bioref 2018, Kaidi 2018, Lapin luotsi 2014.

22 Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.

23 Maa- ja metsätalousministeriö 2015; Rannikko 2004.

viiden vuoden välein.²⁴ Vuonna 2002 luonnonvarasuunnittelun lisäksi otettiin käyttöön alue-ekologinen suunnittelu, jossa huomioidaan laajemmin talousmetsien ja suojelualueiden muodostamat kokonaisuudet luontaisten eliölaajien säilymisen ja liikkumisen edistämiseksi. Samalla pyritään myös turvaamaan metsien monikäytön ja luontaiselinkeinojen edellytyksiä. Eri-tyisesti Lapissa tämä on haasteellista, koska samoilla alueilla toimivat myös matkailu- ja poroelinkeino. Alue-ekologisessa tarkastelussa onkin huomioitu kulttuurikohteiden, maisema- ja virkistyskäyttökohteiden ja porotalouskohteiden merkitys. Sidosryhmien ja kansalaisten kokemustietoa ja paikallista tietoa kerätään alue-ekologisia suunnitelmia varten esimerkiksi osallistavan paikkatiedon ja yhteistyökokousten avulla.²⁵

Metsähallitus ja Paliskuntain yhdistys tekivät vuonna 2002 yhteistyösopimuksen edistääkseen elinkeinojen yhteensovittamista Kainuun, Pohjanmaan ja Lapin alueilla, Ylä-Lappia lukuun ottamatta, jossa on oma sopimus. Yhteistyösopimuksessa Metsähallitus sitoutuu huomioimaan porotalouden edut metsänhoidollisissa toimenpiteissä ja tiedottamaan niistä etukäteen paliskunnille. Lisäksi osapuolet kokoontuvat vuosittain neuvottelemaan tulevista toimenpiteistä ja yhteistyöstä paliskuntakohtaisesti.²⁶

Noin 60 prosenttia Suomen metsistä on yksityisomistuksessa ja metsäteollisuus ostaa 80 prosenttia käyttämästään kotimaisesta puusta yksityisiltä metsänomistajilta.²⁷ Lapissa koko metsäsektorin toimintaa ohjaa Lapin metsäohjelma, jonka laativat Suomen metsäkeskus ja Lapin metsäneuvosto. Metsäohjelma on kehittämissuunnitelma ja työohjelma, johon sisältyy niin kansallisia kuin alueellisiakin tavoitteita ja sillä pyritään edistämään eri toimialojen yhteensovittamista.²⁸ Ohjelmassa sosiaaliset vaikutukset ovat saaneet jonkin verran huomiota, esimerkiksi poronhoidon ja saamelaiskulttuurin osalta. Ohjelman mukaan alan hyväksyttävyyttä ja ihmisten hyvinvointia parantavat työpaikkojen ja virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääntyminen. Sähköisten palveluiden kehittämisen toivotaan lisäävän kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja tasa-arvoa. Metsäohjelman lisäksi metsäkeskus on toteuttanut Paliskuntain yhdistyksen kanssa *Poro ja poronhoito talousmetsissä* -oppaan, joka edistää poroelinkeinojen huomioimista metsätalouden toiminnassa.²⁹

Uusiutuvana luonnonvarana puu mahdollistaa metsätalouden pitkäjänteisen toiminnan, mutta raaka-aineen hyödyntäminen vaatii ympäröivältä yhteiskunnalta soveltuvaa infrastruktuuria, työvoimaa ja markkinoita.³⁰ Toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi metsäyhtiöt korostavat kestävästä ke-

24 Metsähallitus 2018c.

25 Metsähallitus 2015.

26 Metsähallitus 2002.

27 Maa- ja metsätalousministeriö 2015.

28 Metsäkeskus 2016.

29 Metsäkeskus 2012.

30 Donner-Amnell 2004.

hitystä ja yhteiskuntavastuuta viestinnässään. Esimerkiksi Lapissa toimiva ylikansallinen metsäyhtiö Metsä Group raportoi yhteiskuntavastuusta vuosittain. Metsä Groupin yhteiskuntavastuuraportissa korostetaan yhtiön osuuskuntarakennetta; yhtiön omistaa 104 000 suomalaista metsänomistajajäsentä. Yhteiskuntavastuuta toteutetaan luomalla arvoa paikallisesti ja kansallisesti eli työllistämällä, käyttämällä suomalaisten yritysten palveluita, edistämällä kestävä metsänhoitoa ja investoimalla biotalouteen. Sidosryhmäyhteistyössä korostetaan ensisijaisesti kansainvälisten sopimusten noudattamista ja toimialan keskinäistä yhteistyötä.³¹

Sertifikaatit ovat osa vastuullista toimintaa metsätaloudessa niin yksityismetsissä kuin valtion hallinnoimissa metsissä. Sertifikaattijärjestelmien kriteereissä vaaditaan sidosryhmien kuulemista ja osallistamista toiminnan suunnitteluun sekä säännöllistä tavoitteiden toteutumisen seuranta. Yleisin sertifikaateista on kansainvälinen PEFC (*Programme for the Endorsement of Forest Certification*) -metsäsertifikaattijärjestelmä, jonka pyrkimyksenä on edistää ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä metsätaloutta.³² Toinen merkittävä sertifikaattijärjestelmä on FSC (*Forest Stewardship Council*), jonka kriteerien laadinnassa on mukana myös luonnonsuojelujärjestöjen edustajia.³³

2.3 Matkailuelinkeinot: monenlaisia toimintakäytäntöjä

Matkailu on moniulotteinen toimiala, johon lukeutuvat suoraan matkailusta hyötyvät ja sitä hyödyttävät toimialat, kuten ohjelmapalvelut, hotellit ja ravitsemispalvelut sekä välillisesti matkailuun liittyvät toimialat, kuten vähittäiskauppa ja elintarvikkeiden valmistus.³⁴

Lapissa matkailutoiminta alkoi kehittyä 1920–1930-luvuilla Suomen Matkailuyhdistyksen vauhdittamana. Tuolloin Lappiin rakennettiin ensimmäiset matkailuhotellit ja retkeilymajat. Sotien jälkeen Lapin matkailuala toipui vasta 1960-luvulla aikaisemmalle tasolle, kun laskettelu- ja matkailukeskuksia perustettiin muiden muassa Ylläkselle, Olokselle ja Luostolle. Ohjelmapalveluita tarjoavat yritykset yleistyivät ja Rovaniemellä avattiin Joulupukin pajakylä 1980-luvulla. Matkailua ryhdyttiin kehittämään määrätietoisesti kansainvälisempään suuntaan. Vuosikymmenen vaihtuessa lama koetteli matkailuelinkeinoa, mutta 2000-luvulle tultaessa Rovaniemelle oli perustettu Santa Park ja charter-lentojen määrä oli lisääntynyt merkittävästi.³⁵ Matkailulla on ollut huomattava positiivinen vaikutus myös maaseudun ja kylien elinvoimaisuuteen, sillä monet asukkaat saavat

31 Metsä Group 2017.

32 PEFC Suomi 2014.

33 Forest Stewardship Council Finland 2011.

34 Kilpijärvi & Aho 2013.

35 Partanen 2008; Lapin liitto 2014 a.

toimeentulonsa suoraan tai välillisesti matkailusta ja paikalliset liikenne-yhteydet ovat säilyneet.³⁶

Viime vuosina Lapissa on rikottu matkailun ennätyslukemia ja kasvun ennustetaan jatkuvan voimakkaana.³⁷ Ulkomaisten matkailijoiden yöpymisiä kirjattiin Suomessa 5,8 miljoonaa vuonna 2016 ja määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 4,7 prosenttia. Lapin osuus yöpymisten kokonaismäärästä oli 1,3 miljoonaa, joka oli 21 prosenttia kaikista ulkomaisista yöpymisistä Suomessa. Ulkomaisten yöpymisten määrä Lapissa kasvoi 18 prosenttia vuoteen 2015 verrattuna.³⁸

Vuonna 2010 julkaistussa kansallisessa matkailustrategiassa kestävään kehitykseen panostaminen nähdään valttikorttina ja matkailun vaikutuksia kestävyuden eri osa-alueille arvioidaan suhteellisen laajasti. Sosio-kulttuurisia vaikutuksia käsittelevässä osiossa kiinnitetään huomiota paikallisten asukkaiden osallistamisen ja keskinäisen vuorovaikutuksen tärkeyteen matkailualan toiminnassa.³⁹ Viimeisimmässä matkailustrategiassa, työ- ja elinkeinoministeriön *Matkailun tiekartta 2015–2025* -raportissa, kestävää kehitystä käsitellään konkreettisesti ekologisuuden ja talouden näkökulmista, kun puolestaan sosio-kulttuuriset tekijät jäävät lähinnä periaatetasolle.⁴⁰

Matkailun noususuhdanteen myötä Lapin matkailukeskuksissa on työvoimapula, jota paikataan rekrytoimalla työntekijöitä muualta Suomesta ja ulkomailta. Vakituksista ja kausityöntekijöistä on puutetta, koska työt painottuvat pääasiassa talviesongille eikä asuntoja ole riittävästi tarjolla. Lisäksi alan suhteellisen heikko palkkataso vaikeuttaa työvoiman saatavuutta. Tällaisiin suuriin rakenteellisiin haasteisiin on yksittäisten matkailutoimijoiden vaikea vaikuttaa, mutta alueellisella tasolla niitä pyrkivät muuttamaan Lapin matkailuelinkeinon liitto ja Lapin liitto sekä valtakunnallisella tasolla matkailualan asiantuntijaorganisaatio Visit Finland.

Lapin matkailustrategiassa⁴¹ ja Lapin matkailun maankäyttöstrategiassa⁴² kiinnitetään konkreettisesti huomiota sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen korostamalla asukkaiden ja asiakkaiden osallistamista maankäytön suunnittelussa sekä saamelaiskulttuurin ja poronhoidon kunnioittamista matkailutoiminnassa.

Alueellisella tasolla matkailuyrittäjät tekevät yhteistyötä muiden elinkeinojen kanssa toiminnan yhteensovittamiseksi. Esimerkiksi Metsähallituksen hallinnoimilla suojelualueilla edistetään kestävä matkailua osa-

36 Lapin liitto 2015a.

37 Lapin Kansa 30.10.2017.

38 Visit Finland 2017a.

39 Työ- ja elinkeinoministeriö 2010a.

40 Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.

41 Lapin liitto 2015a.

42 Lapin liitto 2014b.

puolten välisin yhteistyösopimuksin, joissa yritykset sitoutuvat ottamaan toiminnassaan huomioon kestävyyden eri osa-alueet.⁴³

Kestävyyden toteuttamisen tueksi on myös kehitetty erilaisia työkaluja, kuten Euroopan matkailuindikaattorijärjestelmä, johon on kerätty sosiaalisen vastuun toteuttamiskeinoja kuten kyselyt, joilla kartoitetaan tyytyväisyyttä matkailualan toimintaan, asukkaiden osallistumismahdollisuuksiin ja esteettömyyteen.⁴⁴ Pienemmille maaseudulla toimiville matkailualan yrityksille on kehitetty Jyväskylän ammattikorkeakoulussa *Kestävyyden kompassi* -työkirja, jossa neuvotaan edistämään sosiaalista kestävyyttä esimerkiksi keräämällä paikallisten ihmisten ehdotuksia maaseutumatkailun kehittämiseksi, tarjoamalla tiloja paikallisyhteisön käyttöön ja kiinnittämällä huomiota sesonkityöntekijöiden riittävään perehdytykseen.⁴⁵

Strategisten tavoitteiden ja sopimusten lisäksi matkailualalla on käytössä useita kansainvälisiä ja kansallisia sertifikaatteja vastuullisuuden tunnuksina. Suomessa niitä ovat muassa *Ekokompassi*, *Green Start*- ja *Green DNQ*-ohjelmat sekä *Green Tourism of Finland (GTF)* -sertifikaatti.⁴⁶

43 Metsähallitus 2016.

44 Euroopan unioni 2013.

45 Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014.

46 Visit Finland 2017b; Konu ym. 2017.

3 Sosiaalinen toimilupa kaivos-, metsä- ja matkailualan käytännöissä

Sosiaalinen toimilupa tarkoittaa siis hankkeen tai toiminnan paikallista hyväksyntää. Mutta mitä on paikallisuus ja keitä ovat paikalliset ihmiset, joiden hyväksyntää toiminnanharjoittajan tulisi tavoitella? Muutamat tutkijat ovat esittäneet, että sosiaalinen toimilupa edellyttää myös alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten sidosryhmien kuulemista,⁴⁷ mutta jos käsite ymmärretään näin, sen alkuperäinen idea erityisestä sidoksesta paikallisyhteisöön katkeaa. Luonnonvaroihin perustuva elinkeinotoiminta sijoittuu aina johonkin ympäristöön, joten on perusteltua kunnioittaa erityisesti toimintaympäristön paikallisten ihmisten näkemyksiä toiminnan harjoittamisesta. On mielekästä tehdä jako niin, että koko alan yhteiskunnallinen hyväksyttävyyden erotetaan yksittäisten hankkeiden paikallisesta hyväksynnästä.⁴⁸

Toimialojen edustajien haastatteluissa kävi ilmi, että sosiaalinen toimilupa ei käsitteenä ollut tuttu matkailu- ja metsäalalla. Kaivossektorilla se puolestaan tunnettiin hyvin ja sen sisältöä pystyttiin haastatteluissa pohtimaan. Tästä huolimatta toiminnan paikallista hyväksyttävyyttä korostettiin kaikilla aloilla – tosin niin, että matkailualan edustajat tuntuivat pitävän paikallista hyväksyntää varsin selvänä asiana. Tähän on yhtäältä syynä se, että Lapin matkailu on pitkälti kehittynyt paikallisen yrittäjyyden pohjalta ja toisaalta se, että ala on välttynyt laajamittaisilta konflikteilta paikallisten ihmisten kanssa. Matkailualalla luonnonvarojen käyttö on erilaista, sillä se jättää vähemmän näkyviä jälkiä kuin kaivos- ja metsäalat, mikä osaltaan vaikuttaa alan paikalliseen hyväksyntään.

Metsätalouden historiassa on Lapissakin nähty ympäristökamppailuja, esimerkiksi Ylä-Lapissa ja Muoniossa.⁴⁹ Muun muassa näiden kokemusten perusteella metsähallinnossa pyritään löytämään paikallisesti hyväksytyjä ratkaisuja neuvottelemalla eri osapuolten kanssa ja paikallista hyväksyntää pidetään toiminnan tavoitteena.

Sosiaalisen toimiluvan merkitystä korostettiin erityisesti kaivossektorin haastatteluissa. Tähän on useita syitä. Koska Suomessa kaivosala ajettiin

47 Esim. Thomson & Boutilier 2011a, 2011b.

48 Ks. keskustelusta Lesser ym. 2016, Peltonen 2016, Eerola 2017, Litmanen ym. 2016.

49 Esim. Tuulentie & Meriruoho 2008, Saarikoski ym. 2010; Hast 2013; Pettersson ym. 2017.

käytännöllisesti katsoen alas 1900-luvun lopulla, kaivosala on vähiten tunnettu tässä tutkimuksessa tarkastelluista toimialoista. Kaivosalan 2000-luvun noususuhdanteessa toimintaa harjoittivat Lapissakin ulkomaiset yhtiöt, joiden on täytynyt erityisesti ansaita paikallisten ihmisten hyväksyntä: esimerkiksi kansallisen asennetutkimuksen mukaan kaivosalan tulisi olla suomalaisomistuksessa.⁵⁰ Näiden tekijöiden lisäksi taustalla on se, että sosiaalisen toimiluvan käsite syntyi kaivosalan saamasta kritiikistä 1990-luvun lopulla ja sen jälkeen erityisesti suurissa kansainvälisissä kaivosalan yrityksissä sosiaalisen toimiluvan ansainta on osa yrityskulttuuria.

Raporttia varten tehdyissä haastatteluissa eri toimialojen edustajia pyydettiin määrittelemään tärkeimmät sidosryhmät ja liiketoiminnan asiakkaat niin paikallisella, alueellisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Paikallisesti tärkeimpinä sidosryhminä mainittiin usein oman yrityksen työntekijät, kunta, oman toimialan muut edustajat ja muista elinkeinoista erityisesti porotalous.

Koska sosiaalinen toimilupa tarkoittaa paikallista, epävirallista hyväksyntää, sen saavuttamisen määrittely oli myös toimialojen edustajille hankalaa. Useimmiten haastatteluissa todettiin, että paikallinen hyväksyntä on silloin, kun näkyviä konflikteja ei ilmaannu ja päivittäisestä toiminnasta ei tule negatiivista palautetta, kriittistä yleisönosastokirjoittelua tai kohua sosiaalisessa mediassa. Paikallinen hyväksyntä on saavutettu, kun toiminnanharjoittajan ei tarvitse perustella olemassaoloaan ja toimintaansa.

Muutamissa metsäalan haastatteluissa ja kaikissa kaivosalan haastatteluissa sosiaalisen toimiluvan nähtiin kuitenkin edellyttävän aktiivisempaa otetta. Tällöin painotettiin sitä, että paikallisiin sidosryhmiin tulee olla toimiva keskusteluyhteys ja että asioista pitää pystyä neuvottelemaan eri osapuolten kesken.

Sosiaalinen toimilupa edellyttää muun muassa sitä, että ihmiset kokevat tulleen kuulluiksi, heidän huoliinsa vastataan ja toiminnan hyödyt jaetaan oikeudenmukaiseksi koetulla tavalla.⁵¹ Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan näitä teemoja eli viestintää, paikallista sidosryhmäyhteistyötä ja sen jälkeen toimintapaikkakunnan saamia hyötyjä ja haittoja. Alaluvut perustuvat eri toimialojen edustajien haastatteluihin ja toiminnanharjoittajien verkkosivuilta löytyvään materiaaliin.

3.1 Viestintä eri aloilla: verkkosivustot ja sosiaalinen media tärkeimmät kanavat

Sosiaalisen toimiluvan ansainta edellyttää, että paikalliset sidosryhmät on osallistettu hankkeen ja toiminnan suunnitteluun ja että he kokevat tulleen

⁵⁰ Jartti ym. 2018.

⁵¹ Esim. Jartti ym. 2018.

sa kuulluiksi. Parhaimmillaan suunnittelu on yhteistoiminnallista siten, että tavoitteet ja tulokset on yhdessä määritelty ja ne vastaavat kaikkien osapuolten pyrkimyksiä. Tutkimuskirjallisuudessa todetaan, että sosiaalinen toiminta syntyy viestinnässä ja paikallisissa sidosryhmäsuhteissa, joiden tulisi olla mahdollisimman avoimia, tasa-arvoisia, vastavuoroisia ja luotamuksellisia. Myös monikanavainen viestintä on tärkeää ja se, että informaatio on ymmärrettävää ja selkeää. Ennakoiva viestintä ja hyväksi koetut vuorovaikutussuhteet korostuvat sosiaalisen toimiluvan ansainnassa.⁵²

Eri toimialoilla viestintä tapahtuu pääasiassa sähköisesti. Verkkosivut ja sosiaalisen median kanavat ovat aktiivisessa käytössä, mutta perinteisistä printtijulkaisuistakaan ei ole luovuttu. Esimerkiksi Kittilässä toimiva kaivosyhtiö Agnico Eagle tiedottaa työllisyysnäkömystä, hankkeista ja investoinneista aktiivisesti medialle ja yhtiö julkaisee *Kaivossanomien* tiedotuslehteä kerran tai pari vuodessa. Yhtiöllä on suomenkieliset verkkosivut, joilta löytyy ajankohtaisia uutisia, tiedotteita ja raportteja. Sivuilla voi myös antaa palautetta yhtiön toiminnasta tai kertoa havainnoista ja huolenaiheista.⁵³ Viestintään käytetään monipuolisesti myös sosiaalisen median kanavia, kuten Facebookia, Twitteriä ja Youtubea. Sisältö on kohdennettu pääasiassa kansainväliselle yleisölle, joten se on suurimmaksi osaksi englanniksi ja painottuu taloudelliseen uutisointiin. Yhtiön Youtube-kanavalta löytyy videoita Kittilästä, joissa työntekijät kertovat paikallisesta toiminnasta suomeksi.⁵⁴

Metsätalouden puolella Metsähallitus viestii toiminnasta neljä kertaa vuodessa ilmestyvässä Metsä.f-sidosryhmälehdessä, jonka voi maksutta tilata tai lukea sähköisenä versiona.⁵⁵ Metsähallituksen eri yksiköillä on myös omat uutiskirjeensä, joita yksiköiden toiminnasta kiinnostuneet voivat tilata. Metsähallituksen verkkosivuilta löytyvät muiden muassa vuosi- ja vastuullisuuskertomukset, luonnonvarasuunnitelmat ja tutkimusjulkaisut. Liikelaitos tiedottaa verkkosivuillaan myös esimerkiksi luonnossa liikkumisesta ja eräluvista.⁵⁶ Lisäksi tiedottamiseen käytetään sosiaalisen median kanavia, joissa kerrotaan aktiivisesti toimintatavoista, ajankohtaisista suunnitelmista ja tapahtumista. Aluekohtaisten luonnonvarasuunnitelmien kehittämistä voi seurata Twitterissä ja verkkosivuilla on saatavilla suunnittelualueiden kartat, lista osallistuvista tahoista ja tietoa suunnitelmien etenemisestä. Alkuvuodesta 2018 käynnissä olevan Pohjanmaan luonnonvarasuunnitelman sivuilla kerrotaan myös osallistumismahdollisuuksista, verkkokyselyiden tuloksista ja suunnittelun menetelmistä.⁵⁷ Paikallisella tasolla Metsähallitus tiedottaa hakkuusuunnitelmista ja aikatauluista alueen sidosryhmien edustajille kuten poroisännille ja matkailuyrittäjille.

52 Esim. Porter ym. 2013; Prno 2013; Moffat & Zhang 2014.

53 Agnico Eagle 2018 b.

54 Agnico Eagle 2018 c.

55 Metsähallitus 2018 a

56 Metsähallitus 2018 d.

57 Metsähallitus 2018 c.

Tutkimuksessa yksityispuolen esimerkkinä oleva metsäteollisuuskonserni Metsä Group kertoo toiminnastaan ja tuotteistaan verkkosivuilla, uutiskirjeitse ja sidosryhmäjulkaisussa. Verkkosivuilla julkaistaan yhtiön vuosikertomukset, tilinpäätökset ja vastuullisuusraportit. Tarinoita metsästä -osiosta löytyy ajankohtaisia artikkeleita liiketoiminta-alueittain jaoteltuna.⁵⁸ Sosiaalisessa mediassa Metsä Groupilla on videoita, joissa esimerkiksi kerrotaan vuoden tapahtumista, neuvotaan metsänomistajia ja esitellään eri tehtaiden toimintaa. Videoiden lisäksi sosiaalisessa mediassa jaetaan kerran kuussa päivitettävä yhtiön johtajiston kirjoittama Metsän blogi.⁵⁹

Elokuussa 2017 avattua Äänekosken biotuotetehdasta varten Metsä Group perusti oman verkkosivustonsa, jossa käydään läpi tehtaan taloudellisia, ympäristöllisiä ja osittain myös sosiaalisia vaikutuksia. Sivustolta löytyy tietoa hankkeen YVA-prosessista ja ympäristöluvasta, jonka lisäksi ympäristöä koskeviin kysymyksiin on vastattu usein kysytyt kysymykset -osiossa. Tehtaan aiheuttamista haitoista, kuten melusta, hajusta tai päästöistä, sekä paikallisista hankkeista ja yleisötilaisuuksista tiedotetaan sekä verkkosivustolla että sosiaalisessa mediassa.⁶⁰

Matkailutoimialalla viestintätavat vaihtelevat alan eri yritysten välillä huomattavasti, koska toimiala on niin moniulotteinen. Kittilässä Levillä matkailualan kuulumisista kertovat *Levin Sanomat*⁶¹, jota julkaistaan myös englanniksi (*The Levi Times*) ja venäjäksi (*Vremja Levi*), sekä *LeviDays*-verkkojulkaisu ja *Levi.NYT!*-lehti.⁶² Merkittävä osa alueen matkailuyrityksistä kuuluu Levin Matkailu Oy:n yhteismarkkinoinnin piiriin.⁶³

Matkailuyritysten verkkosivuilla on pääasiassa matkailijoille suunnattua tietoa kohteista, välineistä ja aktiviteeteista. Vastuullisuutta käsitteleviä osioita joko ei ole tai ne ovat hyvin lyhyitä. Tiedotteita tapahtumista ja hankkeista on joillakin sivuilla saatavilla, mutta pienemmissä yrityksissä niitä ei ole lainkaan. Sosiaalisessa mediassa yritykset kertovat toiminnastaan ja tapahtumistaan joskus jopa laajemmin kuin verkkosivuilla. Vuorovaikutus paikallisella tasolla perustuu osittain siihen, että toimijat ovat usein tuttuja keskenään ja sen takia asioista on lähtökohtaisesti helpompi keskustella.

3.1.2 Yhteiskuntavastuuraportointi osana viestintää

Ylikansalliset yhtiöt raportoivat säännöllisesti yhteiskuntavastuusta osana sidosryhmäviestintää. Yhteiskuntavastuun lähtökohtana on lakien ja sopimusten noudattaminen, mutta pelkästään se ei ole vielä riittävää. Eritoten

⁵⁸ Metsä Group 2018 a.

⁵⁹ Metsä Group 2018 b.

⁶⁰ Metsä Group 2018 a.

⁶¹ Levin Sanomat 2018.

⁶² Levidays 2018; Levi.NYT! 2018.

⁶³ Levin Matkailu Oy 2018.

kehittyvissä maissa yhtiöt panostavat ihmisoikeuksien toteutumiseen, reiluun palkkatasoon ja infrastruktuurin rakentamiseen. Lisäämällä paikallista hyvinvointia yhtiöt välttävät kritiikin hyväksikäytöstä samalla varmistaen raaka-aineen saannin sekä pitäen yllä sijoittajien luottamuksen toimintaan. Raporttien tavoitteena on kommunikoida suurelle yleisölle, miten vastuullisuutta käytännössä toteutetaan ja seurata, miten siinä on edistytty. Seuranta varten luodaan vuosittain päivitettäviä indikaattoreita esimerkiksi päästöjen määrästä, henkilökunnan kouluttamisesta, työntekijöiden määrästä ja maksetuista veroista.⁶⁴

Tutkimuksessa kaivosalan esimerkkinä toimivan Agnico Eaglen vuosittain koottavassa yhteiskuntavastuuraportissa⁶⁵ kerrotaan, mitä vastuuta edistäviä toimia on tehty eri toimipaikoissa ympäri maailmaa. Raportointi toteutetaan *Global Reporting Initiative* (GRI) yhteiskuntavastuun raportoinnin ohjeistuksen mukaisesti. Vuoden 2016 raportissa sosiaalista vastuuta käsittelevässä osiossa kerrotaan yhtiön tarjoamasta koulutuksesta, lahjoituksista hyväntekeväisyyteen, aluetaloudellisesta vaikutuksesta, investoinneista, yhteydenotoista ja yhteistyöstä alkuperäiskansojen kanssa. Kittilästä mainittiin kaivoksella tapahtunut kuolemantapaus, ympäristöluvan uusinta, vedenpuhdistamon rakentaminen, Mineprox-läheisyysvaroitus- ja törmäyksenestojärjestelmän käyttöönotto, kaivoksen energiankäyttö, työntekijöiden koulutustunnit, paikallisen työvoiman määrä ja esikouluryhmän vierailu kaivoksella. Pääasiallisesti raportissa kiinnitettiin kuitenkin huomiota Meksikossa ja Kanadassa toteutettuihin vastuutoimenpiteisiin.

Metsähallitus julkaisee vuosikertomuksen erillisenä verkkosivustona, johon on koottu avainluvut, toimintakertomus, tilinpäätös sekä vastuullisuusraportti. Vuosikertomuksessa on listattu yhteiskuntavastuun eri osa-alueet ja havainnollistettu käytännön toimenpiteitä case-tapauksin. Vastuullisuutta on edistetty tukemalla saamen kielen käyttöä viestinnässä, käyttämällä Akwé:Kon-ohjeita saamelaisalueiden metsänkäytön suunnittelussa, tekemällä yhdistysten ja järjestöjen kanssa vapaaehtoistoimintaa ja työllistämällä avolaitosvankeja suojelualueiden hoidossa. Keskeisten sidosryhmien mielipiteitä raporttiin kerättiin puhelinhaastatteluilla ja verkkokyselyllä.⁶⁶

Metsä Groupin yhteiskuntavastuuraportointi on toteutettu GRI-ohjeistuksen mukaisesti, kuten Agnico Eaglella. Viimeisimmässä raportissa (2016) painotetaan kansantaloudelle ja omistaja-asiakkaille tuotettua hyötyä, suomalaisten työllistämistä ja biodiversiteettiä. Raportissa todetaan, että paikallisten sidosryhmien kanssa tehdään yhteistyötä ja esimerkiksi biotalouden kehittämiseksi järjestettiin keskustelutilaisuuksia, mutta yksityiskohtaisempaa tietoa sidosryhmäyhteistyöstä ei ole. Yhtiö korostaa roo-

64 Esim. Rytteri 2012, Sairinen ym. 2016.

65 Agnico Eagle 2017.

66 Metsähallitus 2017.

liaan vastuullisena työnantajana, joka panostaa työntekijöiden turvallisuuteen ja kouluttamiseen. Lisäksi huomiota saavat kansainvälinen yhteistyö Euroopan unionin sekä Yhdistyneiden kansakuntien hankkeissa ja yhtiön jäsenyys metsäalan kansainvälisissä organisaatioissa. Eettistä toimintaa yhtiössä edistetään *Code of Conduct* -koulutuksella, jonka on saanut 92 prosenttia työntekijöistä. Koulutus kattaa muun muassa häirintätapaukset sekä jääviyttä ja petosta koskevat asiat.⁶⁷

Matkailuelinkeinon piirissä ei yleisesti ole käytössä laajaa yhteiskuntavastuuraportointia, mutta esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston *Kohti vastuullista matkailua* -hankkeessa kehitetään vastuullisuusviestinnän menetelmiä, joiden käyttöönotto voi antaa alan yrityksille kilpailuetua kestävän ja vastuullisen matkailun suosion kasvaessa.⁶⁸

Yleisesti yhteiskuntavastuuraporteissa keskitytään isoihin kokonaisuuksiin, jolloin alueellinen ja paikallinen hyöty jäävät vähemmälle huomiolle. Alueellisia ja paikallisia vastuullisuushankkeita esittelevät tiivistelmät ja case-raportit voisivat auttaa hahmottamaan paremmin toiminnan positiivisia vaikutuksia lähiympäristöön.

3.2 Paikallinen sidosryhmäyhteistyö: vuoropuhelu tärkeää

Kaivoshankkeiden ympäristövaikutusten arviointi (YVA) -prosessissa ja lupaprosessissa paikallisilla ihmisillä on lakisääteinen mahdollisuus ilmaista mielipiteensä toteutussuunnitelmista.⁶⁹ YVA-prosessissa paikallisia ihmisiä kuullaan monipuolisesti tiedotustilaisuuksissa, pienryhmäyöskentelyssä ja kerämällä näkemyksiä esimerkiksi posti- tai nettikyselyiden avulla.⁷⁰ YVA-prosessiin kuuluu myös neuvottelu paikallisen paliskunnan kanssa ja toinen tärkeä neuvottelukumppani ovat alueen maanomistajat.

Tutkimuksen esimerkkiyhtiö Agnico Eagle on perustanut säännöllisesti kokoontuvan paikallisen yhteistyöryhmän, joka koostuu muun muassa lähikylien asukkaista ja kunnan edustajista. Yhteistyöryhmässä yhtiö tiedottaa ajankohtaisista asioista ja siinä käydään keskustelua erilaisista tarpeista ja esimerkiksi uusien suunnitelmien toteuttamisvaihtoehdoista. Paikallisen yhteistyöryhmän lisäksi yhtiö järjestää tapaamisia lähialueen asukkaiden kanssa silloin, kun tiedotettavaa on. Agnico Eagle järjestää myös suuremmalle yleisölle avoimien ovien päiviä, jolloin kaikki kiinnostuneet pääsevät tutustumaan kaivoksen toimintaan opastetuilla kierroksilla ja esittämään kaivostoimintaan liittyviä kysymyksiä. Asukkaiden yhtiölle ilmaisemia huolenaiheita ovat lähijoen veden laatu, kaivostoiminnasta aiheutuva melu

67 Metsä Group 2017.

68 Itä-Suomen yliopisto 2018.

69 Kokko ym. 2013.

70 Esim. Suopajärvi 2013.

ja pöly sekä kaivostoiminnan lopettamisen vaikutukset kunnalle. Kuntalaisten huoliin on pyritty vastaamaan: Seurujokeen on tehty ympäristöluvan velvoittamia sekä vapaaehtoisia kalanistutuksia. Läheiselle Kuivasalmen paliskunnalle maksetaan vuotuinen haittakorvaus ja porojen liikkumisen turvaamiseksi on tehty erilaisia rakenteita.⁷¹

Myös malminetsintäyrittäjä Mawson on esitellyt toimintaansa paikallisille ihmisille esimerkiksi avointen ovien päivillä. Yritys pyrkii lisäämään ihmisten tietämystä malminetsinnästä esittelemällä kairauskalustoa ja työmenetelmiä ja paikallisia on kutsuttu tutustumaan kairaustoimintaan varsinaisella tutkimusalueella.

Kaivosalan yritysten haastatteluissa esille tulivat myös vapaamuotoiset tapaamiset osana vuorovaikutteista viestintää. Viralliset viestintäkanavat eivät välttämättä tavoita kaikkia asukkaita eivätkä anna tilaa vuoropuhelulle. Esimerkiksi Mawson on aktiivisesti osallistunut malminetsintäalueensa lähikylien järjestämiin tapahtumiin Ylitorniolla ja Rovaniemellä, sillä niissä kynnys lähestyä ja keskustella asioista on matalampi kuin virallisissa tilaisuuksissa. Yhtiön edustajan mukaan paikallisia ja muita sidosryhmiä tavataan eri yhteyksissä viikoittain ja virallisia tilaisuuksia on noin kerran kuukaudessa. Malminetsinnässä viestinnän kannalta merkittävänä seikkana pidettiin tiedon lisäämistä alan käytännön toiminnasta ja malminetsintäluvasta. Malminetsintä rinnastetaan usein laajamittaiseen kaivostoimintaan ja tämä on alan toiminnan kannalta suuri viestinnällinen haaste. Mawson pyrkii myös kartoittamaan muiden alueella toimivien elinkeinojen ja maanomistajien tarpeita sekä muuttamaan omaa toimintaansa palautteen pohjalta. Esimerkiksi poroelinkeinojen harjoittajien kanssa sovitaan toimenpiteistä, ettei porojen liikkuminen alueella häiriintyisi.

Metsätalouden puolella Metsähallitus kerää paikallisilta tietoa tärkeistä luontoarvoista ja kohteista paikkatietojärjestelmään, kun alue-ekologista suunnitelmaa valmistellaan. Luonnonvarasuunnitelmaa tehtäessä järjestetään yleisötilaisuuksia, joissa osallistujilla on mahdollisuus antaa palautetta tilaisuudesta. Metsähallituksella on yhteistyöryhmiä, joihin osallistuu tarpeen mukaan paikallisten sidosryhmien edustajia; matkailuyrittäjiä, poronhoitajia, virkamiehiä ja kyläyhdistyksien jäseniä. Poronhoitajien kanssa käydään läpi vuosittain etukäteen mitä toimenpiteitä alueelle on suunniteltu ja muutetaan suunnitelmia poronhoitajien toiveiden mukaisesti mahdollisuuksien mukaan. Tarvittaessa käytetään ulkopuolista osapuolta sidosryhmäyhteistyön järjestämisessä, jotta kiistanalaisissa asioissa tilaisuudet olisivat puolueettomia. Sidoryhmät voivat seurata luonnonvarasuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista viiden vuoden välein päivitettävien indikaattorien avulla. Hyvänä esimerkkinä vuorovaikutteisesta suunnittelusta ovat Länsi-Lapin luonnonvarasuunnitelman yhteydessä järjestetyt yhteistyöryhmän kokoukset ja työpajat, joissa osallisten näkemyk-

71 Esim. Kaivossanommat 1/2012, Kaivossanommat 2/2013.

sistä keskusteltiin, he tekivät toimenpide-ehdotuksia ja antoivat järjestäjille palautetta menetelmän toimivuudesta.⁷²

Yksityismetsätaloudessa esimerkiksi Metsä Group tekee yhteistyötä ennen muuta alan muiden toimijoiden, kuten Metsähallituksen ja Metsäkeskuksen kanssa. Alueellisten metsäneuvostojen kautta osallistutaan metsäohjelman laatimiseen ja seurantaan. Toimialan eri sidosryhmiä tavataan kuukausittain. Metsäliitto osuuskunnan jäsenille järjestetään erilaisia tapahtumia ja jäsenet voivat vaikuttaa osuuskunnan toimintaan äänestämällä ehdokkaita Metsäliiton vaaleissa tai asettumalla itse ehdolle.

Matkailuyrittäjien haastatteluissa korostui epävirallinen yhteydenpito keskeisiin sidosryhmiin. Paikallisten sidosryhmien näkemykset tulevat esille arkipäiväisessä toiminnassa erityisesti aktiivisen sesongin aikana. Systemaattista palautteen keräämistä ei tehdä, mutta toimintaa muutetaan mahdollisuuksien mukaan, kun palautetta tulee.

3.3 Paikallinen hyödynjako: työpaikat, verotulot, kehittämishankkeet ja sponsorointi

Kehittyvissä maissa esimerkiksi monet kaivosyhtiöt osallistuvat paikallisen infrastruktuurin rakentamiseen. Myös Lapin teollistumisen alkuvaiheissa metsäyhtiöt ja Kemijoki Oy rakensivat tehtaiden tai voimalaitosten ympärille asuntoja, teitä ja ylipäättään täysin varustettuja lähiöitä tai kyliä.⁷³ Nykyisin Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa yhtiöiltä ei edellytetä infrastruktuurin rakentamista, mutta monet haastatelluista toivoivat toimijoiden osallistuvan esimerkiksi teiden ja suojateiden rakennuskustannuksiin. Sosiaalisen toimiluvan kannalta peruslähtökohta on, että toiminta ei saa heikentää paikallisyhteisön jatkuvuutta, esimerkiksi ympäristön saastumisen tai muihin elinkeinoiniin kohdistuvien haittojen takia. Tavoitteena on kuitenkin enemmän, eli se, että paikallisyhteisöt saavat elinkeinotoiminnasta myös hyötyä eli esimerkiksi työpaikkoja ja yrittäjyyden mahdollisuuksia. Yleisesti ottaen luonnonvaroja käyttävien yhtiöiden toiminnan tulisi edistää paikkakunnan hyvinvointia ja sosiaalista kestävyttä.⁷⁴

Toimialojen edustajien haastatteluissa paikallisten työllistämistä ja alueelle tuotettua taloudellista hyötyä pidettiin tärkeimpänä sosiaalisen toimiluvan tekijänä. Esimerkiksi tutkimuksen kohdealueen, Kittilän, päätoimialoja ovat matkailuelinkeino ja kaivosteollisuus. Agnico Eaglen kaivoksella työskentelee 819 työntekijää ja urakoitsijaa.⁷⁵ Kaivosyhtiön arvion

⁷² Metsähallitus 2011.

⁷³ Sairinen ym. 2016.

⁷⁴ Esim. Boutillier & Thomson 2011; Prno 2013; Ziessler-Korppi 2013.

⁷⁵ Agnico Eagle 2017.

mukaan paikallisia työntekijöitä on noin puolet työvoimasta ja paikallisten tuotteiden ja palveluiden osuus on noin 5–15 prosenttia. Yhtiön tavoitteena on käyttää paikallisia palveluja mahdollisimman paljon. Suoraa taloudellista hyötyä kunnalle kertyy verojen muodossa. Kaivoksen työntekijät maksoivat vuonna 2016 tuloveroa yhteensä 8,6 miljoonaa euroa, josta jäi 6,1 miljoonaa kunnalle. Yhteisöveron määrä on vähentynyt investointien lisääntyneenä, mutta määrän arvioidaan kasvavan kaivoksen loppuvuosina. Näiden lisäksi yhtiö on maksanut kunnalle 340 000 euroa kiinteistöveroita.⁷⁶

Kittilän toisella vahvalla toimialalla, matkailualalla, majoitus- ja ravitsemistoiminnan parissa työskenteli 527 henkilöä ja matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminnassa 80 henkilöä vuonna 2012.⁷⁷ Alan työllistävä vaikutus on kuitenkin paljon suurempi, koska matkailualaan linkittyy välillisesti monia muita elinkeinoja. Matkailun tutkimus- ja koulutusinstituutin selvityksessä laskettiin Kittilän saaneen vuonna 2011 välitöntä matkailutuloa 116 miljoonaa euroa ja matkailun suhteellinen osuus kaikista elinkeinoista oli 27 prosenttia verrattuna esimerkiksi Rovaniemen 8 prosenttiin.⁷⁸ Matkailualan sosiaaliseen toimilupaani voi vaikuttaa se, että erityisesti nykyisellä matkailun nousukaudella monet yritykset joutuvat turvautumaan ulkopaikkakuntalaiseen ja ulkomaiseen työvoimaan. Kittilässä on lisääntyneen työllisyyden myötä muodostunut myös asuntopula talvisesongin ajaksi, jonka pulmallisuutta matkailualan edustaja kuvaa näin: ”– – tällä hetkellä ei ole yhtään vuokra-asuntoa Kittilän kunnalla tai Levin alueella tarjolla, ja olemme yksityisten mökkiomistajien varassa, jotka eivät halua vuokrata pitkäksi aikaa, koska he saavat tällä hetkellä parhaan tuoton vuokraamalla matkailijoille lyhyeksi aikaa.” (V15).⁷⁹ Asuntopula tai puutteelliset asuinolot voivat osaltaan vaikeuttaa myös osaavan työvoiman saamista töihin talven huippukaudeksi.

Päätoimialojen ohella myös metsätalous on merkittävä tulonlähde Kittilässä: metsätaloudessa ja puunkorjuussa työskenteli 124 kittiläläistä vuonna 2012.⁸⁰ Alan työllistävä vaikutus on suurempi kun mukaan lasketaan esimerkiksi kuljetus ja puunhankinta. Metsätaloutta harjoitetaan valtion mailla noin 2000 neliökilometrin alueella ja yksityisen metsämaan pinta-ala on noin 124 000 hehtaaria.⁸¹ Metsähallitus työllistää paikallisia tai lähikuntien metsureita, mutta tarjouskilpailujen myötä yrittäjiä tulee myös muualta Suomesta tai ulkomailta. Tutkimukseen haastateltu metsäalan ammattilainen arvioi, että paikallisen työvoiman käytön vähentyminen vaikeuttaa sosiaalisen toimiluvan saavuttamista. Yksityisen metsätalouden puolella tiedostetaan paikallisen taloudellisen hyödyn merkitys: ”– –

76 Lapin Kansa 27.1.2018.

77 Lapin liitto 2015b.

78 Satokangas 2013.

79 Suorat lainaukset on muutettu yleiskielisiksi.

80 Lapin liitto 2015b.

81 Kittilän elinkeinopalvelut 2013.

metsäpuolella korostamme näitä työllisyysnäkyviä, että se raha joka tässä liikkuu niin se kuitenkin liikkuu täällä ja ne metsänomistajat, jotka myyvät metsää – urakoitsijat ovat useasti täältä.” (V16). Puun menekin arvioidaan lisääntyvän, mikäli Kemiin ja Kemijärvelle kaavaillut biovoimalaitokset toteutetaan. Puuperäisen bioenergian tuotantoketjun odotetaan tulevaisuudessa työllistävän yhä useampia myös harvaan asutuilla seuduilla.⁸²

Suomessa yritysten ei ole yleensä tarvinnut vastata teknisen infrastruktuurin, kuten vaikkapa liikenne- ja energiaverkoston hoidosta, koska se on ollut julkisen sektorin tehtävä. Matkailu- ja metsäala tarjoavat kuitenkin paikallisille ihmisille niin liikenteen kuin palvelujenkin infrastruktuuria. Esimerkiksi Metsähallitus ylläpitää laajaa metsätieverkostoa, josta hyötyvät metsätalouden lisäksi myös luonnossa liikkuvat marjastajat ja metsästäjät. Kaivosyritykset antavat paikallisille mahdollisuuden käyttää rakentamiaan teitä, mikäli ne eivät sijaitse kaivosyhtiön operatiivisen toiminnan alueella. Lapissa sosiaalisen infrastruktuurin, eli asumista ja elämistä tukevien palveluiden saatavuus on monin paikoin heikentynyt, mutta matkailualan kasvu on haastateltavien mukaan auttanut ylläpitämään palveluita syrjäisemmälläkin seuduilla. Kittilän monipuolistunut palvelutarjonta ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet hyödyttävät sekä matkailijoita että kuntalaisia. Palveluiden saatavuus lisää alueen viihtyisyyttä ja houkuttelee paikkakunnalle pysyviä asukkaita.⁸³

Yhteiskuntavastuulliset yritykset sponsoroivat erilaisia paikallisia toimintoja, jotka edistävät asukkaiden hyvinvointia. Haastatteluissa ilmeni, että suosituimpia sponsoroinnin kohteita ovat urheiluseurat, jotka ylläpitävät lasten ja nuorten liikuntatoimintaa. Lisäksi tukea saavat erilaiset urheilu- ja kulttuuritapahtumat, kuten esimerkiksi juoksu- ja hiihtokisat sekä joulukonsertit. Paikallisten järjestöjen toimintaa varten annetaan lahjoituksia ja järjestetään hyväntekeväisyyspauksia. Metsähallitus lahjoittaa joulukuusia seurakunnalle ja muita puutuotteita palkinnoiksi eri tapahtumien yhteydessä järjestettäviin arvontoihin. Agnico Eagle ja useat matkailualan toimijat ovat tukeneet paikallisten ikäihmisten Levin virkistyslomia järjestävän *Kittilän ihmiset ry:n* toimintaa. Tämä on myös tapa tutustuttaa paikalliset ihmiset matkailutoimintaan.⁸⁴

Toimialat pyrkivät myös tukemaan paikallista koulutusta saadakseen pätevää työvoimaa ja samalla tukien paikkakunnan elinvoimaisuutta. Kittilässä matkailualan koulutusta tarjoaa Levi-Instituutti, jonka kanssa alan toimijat tekevät yhteistyötä. Agnico Eaglen kaivostyöntekijöillä on mahdollisuus suorittaa kaivosalan ammattitutkinto näyttötutkintona ja alkuvuodesta 2016 rikastamon ja analyysilaboratorion työntekijät ovat voineet suorittaa kemianteollisuuden ammattitutkinnon oppisopimuskoulutuksel-

82 Lapin luotsi 2017.

83 Laitinen 2010.

84 Kaivossanommat 2/2014, Kittilän ihmiset ry 2018.

la.⁸⁵ Lisäksi kaivosyhtiö on tukenut koulutusta ja tutkimusta laajemminkin Pohjois-Suomessa lahjoittamalla Oulun yliopistolle miljoona euroa kaivannaisalan kehittämiseksi sekä Lapin yliopistolle 100 000 euroa kasvatus- ja oikeustieteisiin.⁸⁶ Yhtiö tukee myös liikunnanohjaus- ja urheilukoulutusta tarjoavaa Levin Alppikoulua.⁸⁷

Jokaisella toimialalla tarjotaan paikallisille nuorille kesätöitä ja harjoittelupaikkoja. Kaivoksella työskenteli 73 kesätyöntekijää vuonna 2017, joista hieman vajaa puolet oli paikkakuntalaisia.⁸⁸ Metsänistutuksiin otetaan alan edustajan mukaan arviolta kymmenkunta kesätyöntekijää ja harjoittelijoita tilanteen salliessa. Matkailualalla paikalliset opiskelijat saavat harjoittelupaikkoja erityisesti talvella, kun töitä on enemmän tarjolla. Tutkimukseen haastateltu matkailualan ammattilainen korostaa, että opiskelijoille halutaan antaa mahdollisuus saada oikeaa työkokemusta alalta eikä ”vain mitään kahvinkeitelyä”(V5).

Koulutuksen ja työvoiman saatavuuden ohella tutkimus- ja kehityshankkeet ovat tärkeitä alojen toimintaedellytysten edistämisen kannalta. Matkailualan toimijat ovat tehneet yhteistyötä Kittilän elinkeinopalveluiden kanssa Levin matkailuliiketoiminnan ja toimintaympäristön kehittämiseksi Levi 4 -hankkeessa, jossa luodaan yhteisiä tavoitteita kilpailukyvyyn ja työllisyyden ylläpitämiseksi.⁸⁹ Toimialarajoja ylittävää yhteistyötä, uutta osaamista ja palveluita pyrittiin kehittämään Levi Goes Green -tapahtumassa, johon osallistui matkailu- ja hyvinvointialan lisäksi esimerkiksi Metsähallitus.⁹⁰ Metsätalouden kehittämishankkeissa pyritään kehittämään eri alojen yhteensovittamista edistäviä toimintamalleja. Kaivosyhtiö Agnico Eagle on osallistunut laajalti niin paikkakuntakohtaisiin kuin alueellisiinkin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin.

85 Kaivossanommat 1/2015, Kaivossanommat 2/2016.

86 Kaivossanommat 1/2017

87 Kaivossanommat 2/2014

88 Kaivossanommat 1/2017

89 Kideve Elinkeinopalvelut 2015.

90 Kittilän kunta 2017.

4 Kohtaamisia ja kokemuksia: hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet

Sosiaalinen toimilupa tarkoittaa siis projektin tai toiminnan paikallista hyväksyttävyyttä, jonka toimialan harjoittaja ansaitsee toiminnallaan.⁹¹ Tässä luvussa eri toimialojen eli kaivos,- matkailu- ja metsätalouden sosiaalista toimilupaa arvioivat tutkimuksen kohdealueen eli Kittilän kunnan asukkaat ja kunnan edustajat sekä porotalouden edustajat.

Eri toimialojen paikallinen hyväksyttävyys syntyy niiden paikallisen taloudellisen hyödyn ja ennen kaikkea paikallisen työllistävyyden kautta. Agnico Eagle on Kittilän suurin yksittäinen työllistäjä ja yhtiöllä on paikallisten työllistämisen suhteen hyvä maine, kuten yksi haastateltavista kertoo: ”jotenkin tuntuu, että sisäistänyt alusta saakka sillä, että siellä on ihan ymmärtääkseni periaatetasolla haluttu työllistää paikallisia niin paljon kuin mahdollista.” (H18/V01). Myös työntekijöiden kouluttamista alan ammatteihin pidettiin hyvänä esimerkkinä kaivosyhtiön paikallisesta vastuusta. Matkailuelinkeino on Kittilässäkin kehittynyt vuosikymmeniä paikallisen yrittäjyyden pohjalta, mikä osaltaan helpottaa toiminnan hyväksyttävyyttä. Könkään kylän asukas kommentoi matkailualan vaikutusta kylälle: ”matkailu on ollu jo niin paljon kauemmin, niin se on luonu perustan, että Könkäälle on muuttanut paljon ihmisiä ja poismuuttajia ei ole. Lapsiperheitä on tullut ja Köngäs on pysynyt eläväisenä ja virkeänä” (V19). Haastateltavilla ei kuitenkaan ollut selkeää käsitystä matkailun tuottamasta taloudellisesta hyödyistä kunnalle, mikä osittain johtuu alan monikirjavuudesta ja sen tuottavuuden tilastoinnin vaikeuksista. Metsätalous on ollut Kittilässäkin tärkein elinkeino maatalouden rinnalla ja sitä täydentämässä sotien jälkeisenä aikana. Puunkorjuun koneistuminen ja urakoiden kilpailuttaminen ovat kuitenkin heikentäneet alan paikallista työllistävyyttä viime vuosituhaten loppupuolelta lähtien. Kaikilla aloilla on ollut käytössä ulkopaikkakuntalaista ja ulkomaalaista työvoimaa, metsätaloudessa esimerkiksi metsänistutuksissa ja raivauksessa, ja tästä suuntauksesta oltiin haastatteluihin hyvin huolissaan. Jos ulkopaikkakuntalaisten keikkatyöläisten osuus alojen työvoimasta kasvaa merkittävästi, se rapauttaa sosiaalista toimilupaa.

Paikalliset ihmiset kuitenkin tunnistavat sen, että yritysten päätehtävä on liiketoiminta ja voiton tuottaminen. Sinällään markkinataloutta ei kri-

91 Esim. Thomson & Boutillier 2011a; 2011b; Jartti ym. 2018.

tisoitu, mutta uhkakuivissa omistus ja päätöksenteko ovat toisaalla, jolloin paikallisia ihmisiä ei kuulla ja voittoa tehdään luonnon kustannuksella: ”Eihän meidän viihtyvyyttä tai mitä me tykkäämme omasta elinympäristöstä mitata rahalla. Kyllä se on se fakta, että meidän pitää väistyä, jotka täällä ovat olleet aiemmin.” (H17/Vo2) Kittilän kaivoksen ulkomainen omistajuus puhutti ihmisiä, vaikka suuren toimijan osaamista arvostettiin. Suurimpana kysymyksenä Agnico Eaglen osalta nähtiin se, maksaako yhtiö veroja Suomeen. Myös valtion liikelaitokseen, Metsähallitukseen, suhtauduttiin kahdenlaisesti: yhtäältä tuotiin esille, että valtio-omisteisen metsän hyödyntämisestä saaduilla tuloilla rahoitetaan yhteiskunnan toimintaa, mutta toisaalta asetettuja hakkuutavoitteita pidettiin liian tiukkoina. Matkailussa nähtiin uhkana omistajuuden siirtyminen suurille ketjuille tai jopa ulkomaille, mikä saattaa vähentää paikallisten mahdollisuuksia saada äänensä kuuluviin.

Avoimien tiedottaminen ja aktiivinen sidosryhmäyhteistyö paikallisella tasolla olivat teemoja, joita korostettiin haastatteluissa kautta linjan. Porotaloudessa pitkään toiminut haastateltava toteaa, että toimintakäytännöt ovat yleisesti ottaen muuttuneet parempaan suuntaan: ”Se ei ole yksipuolista saneluvaltaa enää, vaan kyllä siinä tämä toinenkin puoli joutuu tänä päivänä miettimään omia toimintojaan. Ja hyvä näin.”(V23). Kaivosyhtiö Agnico Eaglen tiedottamista ja paikallista sidosryhmäyhteistyötä kiiteltiin haastatteluissa. Yhtiön koettiin pyrkineen avoimeen tiedottamiseen alusta saakka ja käytäntöjä on kehitetty toiminnan aikana. Esimerkiksi Kiistan kyläläiset kertoivat, että syksyllä 2015 sattuneesta allasvuodosta tuli tieto kyläläisille käytännöllisesti katsoen välittömästi. Tämä kertoo siitä, että erityisesti ongelmatilanteissa nopea tiedottaminen vahvistaa keskinäistä luottamusta. Myös kaivosyhtiön perustama yhteistoimintaryhmä, avoimien ovien päivät ja tiedotustilaisuudet lähialueiden asukkaille koettiin hyviksi käytännöiksi. Metsäsektorilla Metsähallituksen vakiintuneita suunnittelukäytäntöjä pidettiin toimivina vuorovaikutuskeinoina. Myös tiedottaminen koettiin pääsääntöisesti riittäväksi, vaikkakaan yksittäisistä hakkuista ei paikallisille ihmisille tule tietoa, porotaloutta lukuun ottamatta. Matkailualalla tiedottaminen ja sidosryhmäyhteistyö eivät ole yhtä yhtenäistä kuin kaivos- ja metsätaloudessa johtuen siitä, että alalla toimii monia yrittäjiä. Palvelualana matkailun nähtiin kuitenkin olevan herkempi ottamaan vastaan palautetta ja reagoimaan siihen, koska erityisesti sosiaalisessa mediassa nopeasti leviävät huonot kokemukset voivat haitata liiketoimintaa. Vaikka matkailualalla paikallista sidosryhmäyhteistyötä ja tiedottamista ei haastattelujen mukaan juurikaan ollut, vuorovaikutus matkailuelinkeinon ja muiden paikallisten ryhmien välillä oli luontevaa. Tarkastelluista elinkeinoista juuri matkailu on tiiviimmin nivoutunut paikalliseen elämään.

Haastatteluissa toistui kuitenkin tavan takaa lause ”kuunnellaan, muttei kuulla”. Kaikkiin elinkeinoihin liittyi huolenaiheita, joihin vastaaminen on sosiaalisen toimiluvan kannalta tärkeä asia. Kaivosalalla suurin huoli liit-

tyy ympäristövaikutuksiin ja erityisesti vesistöjen tilan systemaattista seuraamista pidettiin tärkeänä. Tästä asiasta toivottiin puolueetonta ja selkeää tietoa. Matkailun osalta huolenaiheet liittyvät sen toiminnan laajenemiseen eli siihen, että rakentaminen ja reitistöt ulottuvat aina vain laajemmalle alueelle. Ohjelmapalvelujen osalta eniten kritiikkiä kertyi koiravaljakoista, joiden nähtiin aiheuttavan ongelmia poroille, eikä koiravaljakkojen katsottu kuuluvan paikalliseen kulttuuriperintöön, kuten yksi haastatelluista poroelinkeinojen harjoittajista totesi: ”No niistä minä sanon suoraan, että niitä ei ole ollu täällä, ei ikinä!” (H25/Vo2). Matkailun tiimoilta yksittäinen eripuraa aiheuttava aihe Kittilässä on se, että Levin vieressä sijaitsevalla Kätkän alueella metsätaloutta on rajoitettu toimenpidekielloilla ja lupamenettelyillä matkailumaiseman säilyttämiseksi. Matkailun haittavaikutuksena pidettiin myös sitä, että Sirkan kylän lapset ja nuoret kasvavat matkailukeskuksen alueella, missä kasvuympäristön yhtenä piirteenä on esimerkiksi matkailijoiden, mutta myös paikallisten asukkaidenkin korostunut alkoholin käyttö. Siitä seuraavat haittavaikutukset, kuten järjestyshäiriöt, työtaturmat ja poissaolot sekä päihderiippuvuuden hoidon ja lastensuojelun tarpeen lisääntyminen koettiin kasautuvan yksipuolisesti kunnan hoidettaviksi. Asiasta huolestunut kyläyhdistyksen edustaja toivoi matkailualalta vastuuta: ”Minusta se on aika outo tässä maanosassa, jossa on viinan kanssa ongelmia. Eikö yhtään senttiä liikene kansanterveystyöhön niillä, jotka siitä kerran tienaatkin?” (H17/Vo3).

Metsätalouden osalta huolenaiheet liittyvät metsien monimuotoisuuden säilymiseen eli siihen, että hakkuutavoitteita on nostettu ja tietoa orastavan biotalouden vaikutuksista metsän käyttöön ei ole. Erityisesti poroelinkeinojen piirissä biotalouteen suhtaudutaan varauksella: ”Kyllä tämä huolestuttaa, että mikä tämä biotalous nyt sitten on, miten se kyntensä näyttää? Tuleeko tästä joku uusi huuma, että nyt leikkuupuimurilla voidaan nämä viimeisetkin metsät sitten tuolta paketteihin ja meillä ei ole mitään porojen marjametsää enää sen jälkeen ja riistametsää?” (V22). Metsätalouteen liittyvänä yksittäisenä uutena huolenaiheena nousi esiin Metsähallituksen päätös laskuttaa yksityisten ihmisten puunkuljetuksia metsäautotieverkoston käytöstä. Esimerkiksi nämä kysymykset askarruttavat ihmisiä. Ilmaistuihin huolenaiheisiin vastaus voi olla sekin, että toimintakäytäntöjä ei muuteta, kunhan asia pystytään perustelemaan ihmisille.

On selvää, että toiminnasta syntyvät haitat vaikuttavat kaikkein eniten lähialueiden ihmisiin. Kittilän kaivoksen välittömässä läheisyydessä asuvat ihmiset kokevat toiminnasta aiheutuvat haitat, kuten melun ja tärinän, mutta yhtiö ei ole ollut halukas lunastamaan lähialueen kiinteistöjä kannattavalla hinnalla. Kaivospiirin maanomistajia askarruttaa myös kiinteistövero, jota he joutuvat maksamaan, vaikka eivät itse harjoita alueella toimintaa. Kaivoksen ympäristövaikutukset rajautuvat lähellä sijaitseviin kyliin, kuten Kiistalaan, vaikkakin esimerkiksi lisääntynyt liikenne näkyy kaivok-

selle johtavien teiden varsilla ja mahdolliset vesistövaikutukset askarruttavat alajuoksulla. Matkailun haitat keskittyvät pääasiassa Leville, Sirkan kylän alueelle. Metsätalouden ojitukset ja auraukset puolestaan vaikeuttavat luonnossa liikkumista. Sosiaalisen toimiluvan kannalta on tärkeää tunnistaa niin sanotut haavoittuvat ryhmät eli ne, jotka ovat eniten alttiita toiminnan negatiivisille vaikutuksille. Yksi tällainen ryhmä on porotalous, jonka toimintaedellytykset vaarantuvat yksittäisten toimialojen, mutta myös eri elinkeinojen kokonaisvaikutusten takia. Porojen elintilan vähentyminen uhkaa alan jatkuvuutta, josta haastateltu poroelinkeinon harjoittaja toteaa: ”Poroelinkeinoa kun ajattelee niin kaikkihan on laitumista kiinni. Niistähän meillä on huutava pula.” (H25/V05).

Eri elinkeinojen yhteensovittamisessa voi olla ongelmia, mutta osin ne myös tukevat toisiaan. Matkailuala elää paikallisesta luonnosta, historiasta ja kulttuurista, joten alan toimijoiden ja paikallisten ihmisten arvojen nähtiin olevan monin osin yhtenäisiä. Esimerkiksi poro on Lapin matkailun kannalta tärkeä matkailuvaltti, jonka käyttöön perustuvat palvelut ja porotuotteet, ehkä tärkeimpänä poronliha, käyvät hyvin kaupaksi. Monet poronhoitajat toimivatkin osa-aikaisesti matkailuyrittäjinä tai työllistyvät alan muihin yrityksiin. Myös esimerkiksi metsätalouden avaamat ja ylläpitämät reitistöt ovat matkailulle tärkeitä ja haastatteluissa metsätaloudelta toivottiin esimerkiksi maisemahakkuita matkailumaisemien avaamiseksi.

Yhteiskuntavastuuta ilmensi haastateltavien mukaan läsnäolo paikallisyhteisössä eli esimerkiksi osallistuminen paikallisiin tapahtumiin, mutta esimerkiksi sponsorointi ei noussut haastatteluissa erityisen tärkeäksi teemmaksi.

Kunnan rooli ilmeni haastatteluissa kahtalaisena. Yhtäältä kunnan tulee luoda puitteita paikallistalouden kehitykselle, kuten se on tehnyt. Kasvanut työllisyys on tuonut Kittilään uusia asukkaita ja edellyttänyt infrastruktuurin rakentamista ja palvelujen kehittämistä, kuten kunnan edustaja haastattelussa totesi: ”kunnalle se [väestönkasvu] on tarkoittanut koulujen laajennusta, päiväkotien rakentamista, infrastruktuurin osalta merkittäviä investointeja on pitänyt tehdä” (H18/V01). Toisaalta kunnan tehtäväksi nähtiin kuntalaisten ja kunnan eri kylien yhdenvertaisuuden turvaaminen. Kiistalassa koettiin, että kunta ei ole riittävästi kuunnellut kaivoksen lähialueen asukkaiden huolenaiheita eikä ole edistänyt esimerkiksi sitä, että kylään voisi muuttaa uusia asukkaita. Osassa haastatteluissa kannettiin huolta siitä, että kunta panostaa Levin alueen kehitykseen ja pelättiin Kittilän kirkonkylän kuihtuvan tämän takia.

5 Yhteenveto

Projektiraportissa on tarkasteltu kaivos-, matkailu- ja metsäalan paikallista hyväksyttävyyttä eli sosiaalista toimilupaa. Tutkimuksen kohdealueena on Kittilän kunta, missä kaikki kolme toimialaa ovat vahvasti edustettuina. Raporttia varten haastateltiin 16 toimialoilla paikallisesti ja/tai alueellisesti työskentelevää henkilöä. Kaivos-, matkailu- ja metsäalan sosiaalista toimilupaa arvioi kaikkiaan 23 haastateltavaa, jotka edustivat Kittilän kuntaa, eri kyliä, porotaloutta ja paikallisia yhdistyksiä. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta aineisto teemoiteltiin seuraavasti: tiedottaminen ja yhteiskuntavastuuraportointi, sidosryhmäyhteistyö ja toiminta paikallisyhteisössä.

Sosiaalinen toimilupa oli tuttu lähtökohta kaivosalalla. Kansainvälisissä kaivosyhtiöissä toiminnan paikallinen hyväksyttävyys on huomioitu yritysten toimintakulttuurissa ja koska ulkomaalaiset yhtiöt ovat Suomessa uusia toimijoita, myös täällä sosiaalisen toimiluvan ansaintaan kiinnitettiin huomiota. Metsä- ja matkailualalla käsitettä ei juurikaan käytetty, mutta myös näiden elinkeinojen edustajat pitivät toiminnan paikallista hyväksyntää tärkeänä. Valtion maaomaisuutta hallinnoivalla Metsähallituksella on käytössään vakiintuneet suunnittelukäytännöt, joiden kautta paikallisia ihmisiä osallistetaan säännöllisesti metsänkäytön ja hakkuiden suunnitteluun. Matkailusektori puolestaan perustuu pitkälti esimerkiksi Kittilässä paikalliseen yrittäjyyteen ja elinkeino oli tiiviimmin läsnä paikallisten ihmisten arjessa. Siten matkailualalla toiminnan paikallista hyväksyttävyyttä oli pohdittu kaikkein vähiten – sitä pidettiin pitkälti itsestäänselvytenä.

Sosiaalinen toimilupa tarkoittaa paikallisten ihmisten epävirallista hyväksyntää ja siksi tutkimuskirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, milloin sen voi katsoa olevan voimassa. Toimialojen edustajien mielestä paikallinen hyväksyntä on saavutettu, kun toiminnanharjoittajan ei tarvitse jatkuvasti perustella olemassaoloaan ja toimintaansa. Aktiivisempaa otetta painottavat näkemykset korostivat sitä, että paikallisiin sidosryhmiin on toimiva keskusteluyhteys ja asioista pystytään neuvottelemaan eri osapuolten kesken.

Verkkosivut ja sosiaalinen media ovat tiedottamisen arkipäivää, mutta myös tiedotuslehtiä pidettiin hyvänä käytäntönä. Tiedottamisessa tärkeää on myös ongelmista kertominen ja luottamusta kasvattaa erityisesti se, että mahdollisissa kriisitilanteissa viestitään mahdollisimman laajalti ja nopeas-

ti. Viestinnässä tärkeää olisi ympäristövaikutusten raportointikäytäntöjen parantaminen ja se, että paikallisille ihmisille on palautejärjestelmä, jossa huolenaiheisiin myös vastataan. Vastaaminen ei välttämättä tarkoita toimintatapojen muutosta, kunhan ihmisille perustellaan tehdyt ratkaisut.

Sidosryhmäyhteistyössä vakiintuneet tiedotus- ja neuvottelutilaisuudet tärkeimpien paikallisten sidosryhmien kanssa, avoimien ovien tilaisuudet yhtä hyvin kuin vapaamuotoiset kohtaamiset arkisessa kanssakäymisessä ovat hyviä käytäntöjä. Tärkeänä pidettiin sitä, että toiminnanharjoittajat ovat esillä paikallisissa tapahtumissa, mutta esimerkiksi sponsorointia ei pidetty kovinkaan tärkeänä asiana.

Kaikkein tärkein tekijä sosiaalisen toimiluvan ansainnassa on toimintapaikkakunnalle jäävä taloudellinen hyöty ja erityisesti paikallisten ihmisten työllistäminen. Esimerkiksi metsätalous on ollut Lapin maaseudun tukijaloka aina 1980-luvulle saakka, mutta sittemmin sen työllistävä merkitys on rajusti supistunut. Tutkimuspaikkakunnalla Kittilässä matkailun ja kultakaivoksen työllistävä vaikutus onkin paikallisesti merkittävämpi. Kaikkien alojen osalta paikallinen hyväksyttävyyden voi vaarantua, jos alan työvoima on aiempaa enemmän ulkopaikkakuntalaisia tai ulkomaalaisia. Sosiaalista toimilupaa tukeekin se, että toiminnanharjoittajat raportoivat alan työllistävyydestä ja paikallistaloudellisista vaikutuksista.

Paikallisten ihmisten keskuudessa toimialoihin liittyy erilaisia huolia, jotka pitkälti liittyvät ympäristöasioihin. Kaivosalan ympäristövaikutukset, erityisesti vaikutukset vesistöihin, askarruttavat, metsätalouden osalta huolenaiheet liittyvät metsien monimuotoisuuteen ja matkailualueiden laajenemisella nähdään olevan haittavaikutuksia. Luonnonvarojen kestävä käyttö edellyttääkin niin taloudellisen, ympäristöllisen kuin sosiaalisenkin kestävyuden huomioonottamista. Vaikka sosiaalisen toimiluvan ehdoista ei tutkimuskirjallisuudessa ole yhtä näkemystä, korostaa se tärkeällä tavalla niiden ihmisten sananvaltaa, jotka kokevat vaikutukset elämässään.

Lähteet

- Agnico Eagle (2017). Kestävän kehityksen raportti. <http://agnicoeagle.f/wp-content/uploads/2017/08/2016SDSummaryReportFinnish.pdf>. Luettu 26.2.2018.
- Agnico Eagle (2018a). Vastuullisen kaivostoiminnan hallintajärjestelmä. <http://agnicoeagle.f/f/kestavyys/>. Luettu 22.2.2018.
- Agnico Eagle (2018b). Verkkosivut. <http://agnicoeagle.f/f/>. Luettu 14.2.2018.
- Agnico Eagle (2018c). Youtube-kanava. <https://www.youtube.com/user/AgnicoEagleVideos>. Tarkistettu 26.2.2018.
- Boreal Bioref (2018). Kemijärven biojalostamo. <http://borealbioref.f>. Luettu 15.2.2018.
- Blinnikka P. & Hauvala H. (2014). Kestävyyden osa-alueet matkailussa. Blinnikka P. & Hauvala H. (toim.) Kestävyyden kompassi: maaseutumatkailuyrittäjän käsikirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 192. Jyväskylä.
- Donner-Amnell J. (2004). Vastuullisuus kansainvälistyvän metsäteollisuuden haasteena. Lehtinen A. & Rannikko P. (toim.) Leipäpuusta arvopaperia: Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti, Hämeenlinna. 223–244.
- Eerola T. (2017). Yritysten yhteiskuntavastuu malminetsinnässä – Viestinnän ja sidosryhmätoiminnan merkitys sosiaalisen toimiluvan ansaitsemisessa ja ylläpidossa. Tutkimusraportti 203. Geologian tutkimuskeskus. http://tupa.gtk.f/julkaisu/tutkimusraportti/tr_230.pdf. Luettu 15.2.2018.
- Euroopan unioni (2013). Euroopan matkailun indikaattorijärjestelmä. <http://www.visitf.nland.f/wp-content/uploads/2015/01/ETIS-opas.pdf>. Luettu 13.2.2018.
- Forest Stewardship Council Finland (2011). FSC® – Merkki vastuullisesta metsänhoidosta. <https://f.fsc.org/preview.suomen-fsc-standardi.a-142.pdf>. Luettu 19.2.2018.
- Hast S. (2013). Taistelu tuulimylyjä vastaan. Tieto ja oikeuttaminen kahden Länsi-Lapin luonnonvarakiistan hallinnassa. *Sociologia* 50(4). 342–357.
- Itä-Suomen yliopisto (2018). Kohti vastuullista matkailua -hanke. <https://www.xamk.f/tutkimus-ja-kehitys/kohti-vastuullista-matkailua/>. Luettu 13.2.2018.
- Jartti T., Rantala E. & Litmanen T. (2014). Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat. Uudenmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin maakuntien asukkaiden näkemykset kaivannaistoiminnan hyväksyttävyydestä. SoPhi 126. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Jartti T., Litmanen T., Lacey J. & Moffat K. (2018). Finnish attitudes toward mining. Citizen survey – 2016 results. Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä (JYU), Finland and Mineral Resources Business Unit, Commonwealth Scientific & Industrial Research Orga-

- nisation (CSIRO), Australia. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/56561/978-951-39-7299-8.pdf?sequence=1>. Luettu 20.2.2018.
- Joutsenoja M., Halme M., Jalas M. & Mäkinen J. (2011). Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa. Gaudeamus, Helsinki.
- Kaidi (2018). Kemin biojalostamo. <http://www.kaidi.fi>. Luettu 15.2.2018.
- Kaivossanommat (2012–2017). Sidosryhmäjulkaisu. <http://agnicoeagle.fi/f/kaivossanommat/>. Luettu 26.2.2018.
- Kerkelä H. (2003). Teollistuva Lappi osana maailmantaloutta. Massa, I. & Snellman H. (toim.) Lappi. Maa, kansat, kulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 129–159.
- Kestävän kaivostoiminnan verkosto (2018). Kaivosvastuu. <https://www.kaivosvastuu.fi/>. Luettu 3.1.2018.
- Kilpijärvi M. & Aho S. (2013). Toimialana matkailu. Veijola, S. (toim.) Matkailututkimuksen lukukirja. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 30–42.
- Kideve Elinkeinopalvelut (2013). Elinkeinopoliittinen ohjelma. http://www.kideve.fi/wp-content/uploads/Elinkeinopoliittinen_ohjelma_Kittilan_kunta.pdf. Luettu 19.2.2018.
- Kideve Elinkeinopalvelut (2015). Levi 4 -kehittämishanke 2014–2015. <http://www.kideve.fi/hanketoiminta/kehittamishankkeet/levi-4/>. Luettu 19.2.2018.
- Kittilän ihmiset ry (2018). Verkkosivut. <http://kittilanihmiset.blogspot.fi/>. Luettu 19.2.2018.
- Kittilän kunta (2017). Kansainvälinen Green Care-, matkailu- ja viheralan tapahtuma Levi Goes Green. <http://www.kittila.fi/kansainvalinen-green-care-matkailu-ja-viheralan-tapahtuma-levi-goes-green>. Luettu 19.2.2018.
- Kokko K., Oksanen A., Hast S., Heikkinen H.I., Hentilä H-L., Jokinen M., Komu, T., Kunnari M., Lépy E., Soudunsaari L., Suikkanen A. & Suopajarvi L. (2013). Hyvä kaivos pohjoisessa – Opaskirja ympäristösäätelyyn ja sosiaalista kestävyyttä tukeviin parhaisiin käytäntöihin. Lapin yliopisto, METLA, Oulun yliopisto. <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=22dfba05-2a51-438f-a9db-c465e14dbbdc>. Luettu 15.2.2018.
- Kokko M. (2014). Toimialaraportti 2/2014. Näkemyksestä menestystä. Kaivosteollisuus. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2253/Kaivosteollisuus_maraskuu_2014.pdf. Luettu 15.2.2018.
- Konu H., Tyrväinen L., Pesonen J., Tuulentie S., Pasanen K. & Tuohino A. (2017). Uutta liiketoimintaa kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatsaus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017.
- Laitinen T. (2010). Arjen turvallisuus harvaan asuttujen alueiden uutena politiikana. Yhteiskuntapolitiikka 75(6). 659–669. <http://www.stakes.fi/yp/2010/6/laitinen.pdf>. Luettu 19.2.2018.
- Lapin Kansa (30.10.2017). Vauhtisokeuteen ei varaa. <https://www.lapinkansa.fi/paakirjoitukset/paakirjoitus-vauhtisokeuteen-ei-varaa-200491284>. Luettu 1.3.2018.
- Lapin Kansa (31.10.2017). Malminetsintä kasvaa rajusti, kaivosalan uutta nousua varjostaa pula työvoimasta, Lapissa kaivosala työllistää nyt 1300. <https://www.lapinkansa.fi/lappi/malminetsinta-kasvaa-rajusti-kaivosalan-uutta-nousua>

- varjostaa-pula-tyovoimasta-lapissa-kaivosala-tyollistaa-nyt-1300-200492147. Luettu 1.3. 2018.
- Lapin Kansa (27.12.2017). Lapin matkailu elää nyt ällistyttävän kasvun aikaa – myös paikallisten arjen on toimittava, kuvaa tutkija. <https://www.lapinkansa.fi/lappi/lapin-matkailu-elaa-nyt-allistyttavan-kasvun-aikaa-myo-paikallisten-arjen-on-toimittava-muistuttaa-tutkija-200616212/>. Luettu 22.2.2018.
- Lapin Kansa (22.1.2018). EU ei este Lapin tehtaille. <https://www.lapinkansa.fi/paakirjoitukset/paakirjoitus-eu-ei-este-lapin-tehtaille-200680191/>. Luettu 1.3.2018.
- Lapin Kansa (27.1.2018). Yhtiö maksaa tasaisesti rojalteja, vaihtelevasti veroja. <https://www.lapinkansa.fi/lappi/yhtio-maksaa-tasaisesti-harvinaisia-rojalteja-mutta-vaihtelevasti-yhteisoveroa-200699857>. Luettu 1.3.2018.
- Lapin Kansa (7.2.2018). Malminetsintäintoa piisaa Lapissa niin, että kairauskoneet loppuvat kesken, Kittilän–Sodankylän alueella vielä 20–30 merkittävää löytöä tekemättä? <https://www.lapinkansa.fi/lappi/malminetsintaintoa-piisaa-lapissa-niin-etta-kairauskoneet-loppuvat-kesken-kittilan-sodankylan-alueella-viela-20-30-merkittavaa-loytoa-tekematta-200726379>. Luettu 1.3.2018.
- Lapin liitto (2014a). Kymmenen virran maa. Lapin maaseutuohjelma 2020. http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=349619&name=DLFE-22268.pdf. Luettu 20.2.2018.
- Lapin liitto (2014b). Maankäytöllä kilpailukykyä ja arvonnousua. Lapin matkailun maankäyttöstrategia. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=2265071&name=DLFE-25497.pdf. Luettu 20.2.2018.
- Lapin liitto (2015a). Lapin matkailustrategia 2015–2018. http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=2265071&name=DLFE-25498.pdf. Luettu 20.2.2018.
- Lapin liitto (2015b). Työssäkäyvät toimialan (TOL 2008, 2-nro) mukaan kunnittain, Lappi 2013. <http://www.lappi.fi/lapinliitto/194>. Luettu 19.2.2018.
- Lapin luotsi (2017). Uusiutuva energia ja energiatehokkuus. <http://luotsi.lappi.fi/uusiutuva-energia-ja-energiatehokkuus>. Luettu 19.2.2017.
- Lesser P., Ejdemo T., Suopajärvi L. & Petrétei A. (2016). Sustainable mining in the Northernmost Europe – lessons learned and practices developed. Lapin yliopisto, Rovaniemi. http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62763/SusMinNor_englanti_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 20.2.2018.
- LeviDays (2018). <http://www.levi.fi/f/ajankohtaista/levidays.html>. Luettu 2.3.2018.
- Levin Matkailu Oy (2018). Levin matkailu. <http://www.levi.fi/f/levi/levin-matkailu.html>. Luettu 13.2. 2018.
- Levi.NYT! (2018). <http://www.levinyt.fi/f/Info>. Luettu 2.3.2018.
- Levin Sanomat (2018). <http://www.levinsanomat.fi/>. Luettu 13.2.2018.
- Litmanen T., Jartti T. & Rantala E. (2016). Ref ning the preconditions of a social licence to operate (SLO): ref ections on citizens' attitudes towards mining in two Finnish regions. *The Extractive Industries and Society* 3 (3). 782–792.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2015). Kansallinen metsästrategia 2025. <http://mmm.fi/documents/1410837/1504826/Kansallinen+mets%C3%A4strategia+2025/c8454e55-b45c-4b8b-a010-065b38a22423>. Luettu 13.2.2018.

- Massa I. (1994). Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.
- Metsä Group (2017). Sustainability report 2016. <https://www.metsagroup.com/en/Documents/Publications/Metsa-Group-Sustainability-Report-2016.pdf>. Luettu 14.2.2018.
- Metsä Group (2018a). Biotuotetehdas. <http://biotuotetehdas.f> / Luettu 13.2.2018.
- Metsä Group (2018b). Facebook-sivut. <https://www.facebook.com/metsagroup/>. Luettu 26.2.2018.
- Metsähallitus (2002). Tiedote. Metsähallitus ja Paliskuntain yhdistys sopivat yhteistyön tehostamisesta Pohjois-Suomessa. <http://www.metsa.f/-/metsahallitus-ja-paliskuntain-yhdistys-sopivat-yhteistyon-tehostamisesta-pohjois-suomessa>. Luettu 11.1.2018.
- Metsähallitus (2011). Länsi-Lapin alueen luonnonvarasuunnitelman välitarkastus. Kausi 2010-2015. <https://julkaisut.metsa.f/assets/pdf/mt/mt64.pdf>. Luettu 26.2.2018.
- Metsähallitus (2015). Alue-ekologisen tarkastelun menetelmäkuvaus. http://www.metsa.fi/documents/10739/227259/AE-menetelmakuvaus_2015.pdf/3ba3d861-cc47-47cc-8cac-ea840f6a3e80. Luettu 26.2.2018.
- Metsähallitus (2016). Kestävä matkailu suojelualueilla - opas matkailuyritykselle. <https://julkaisut.metsa.f/assets/pdf/lp/Muut/kestavamatkailu.pdf>. Luettu 26.2.2018.
- Metsähallitus (2017). Vuosikatsaus 2016. <https://vuosikertomus2016.metsa.f/>. Luettu 14.2.2018.
- Metsähallitus (2018a). Metsä.f -sidosryhmälehti. <http://www.metsaf-lehti.f/>. Luettu 13.2.2018.
- Metsähallitus (2018b). Pohjanmaan luonnonvarasuunnittelu. <http://www.metsa.f/pohjanmaan-luonnonvarasuunnittelu>. Luettu 13.2.2018.
- Metsähallitus (2018c). Luonnonvarasuunnittelu. <http://www.metsa.f/luonnonvarasuunnittelu>. Luettu 13.2.2018.
- Metsähallitus (2018d). Verkkosivut. <http://www.metsa.f/>. Luettu 26.2.2018.
- Metsäkeskus (2012). Poro ja poronhoito talousmetsissä. https://www.metsakeskus.f/sites/default/files/poro_ja_poronhoito_talousmetsissa.pdf. Luettu 19.2.2018.
- Metsäkeskus (2015). Lapin metsäohjelma 2016–2020. <https://www.metsakeskus.f/sites/default/files/smk-alueellinen-metsaohjelma-lappi.pdf>. Luettu 19.2.2018.
- Moffat K. & Zhang A. (2014). The paths to social license to operate: An integrative model explaining community acceptance of mining. *Resources Policy* 39(2), 61–70.
- Mononen T. & Sairinen R. (2011). Kaivostoiminta ja paikallisen hallinnan haaste. *Terra* 123(3). 3–5.
- Mononen T. & Suopajarvi L. (toim.) (2016). Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Partanen S. J. (2008). Lapin matkailun nousu, tuho ja uusi uho. Suomen Matkailu 1/2008. Myös <http://matkailijayhdistys.com/pdf/Seppo%20J.%20Partanen%202.pdf>. Luettu 20.2.2018.

- PEFC Suomi (2014). PEFC-metsäsertifoinnin kriteerit. http://pefc.fi/wp-content/uploads/2016/09/PEFC_FI_1002_2014_Metsaesertifoinnin_kriteerit_20141027.pdf Luettu 19.2.2018.
- Pettersson S., Hallikainen V., Naskali A., Rovannerä S. & Tuulentie S. (2017). Ympäristökongressit Suomessa: mistä on kiistelty ja miksi? *Terra* 129(2). 87–107.
- Porter M., Franks D. M. & Everingham, J-A. (2013). Cultivating collaboration: Lessons from initiatives to understand and manage cumulative impacts in Australian resource regions. *Resource Policy* 38(4). 657–669.
- Prno J. & Slocombe S. (2012). Exploring the origins of ‘social license to operate’ in the mining sector: Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy* 37(3). 346–357.
- Prno J. (2013). An analysis of factors leading to the establishment of a social licence to operate in the mining industry. *Resources Policy* 38(4), 577–590.
- Rannikko P. (2004). Sosiaalinen kestävyys syrjäisen maaseudun metsätaloudessa. Lehtinen A. & Rannikko P. (toim.) *Leipäpuusta arvopaperia: Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa*. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti, Hämeenlinna. 127–144.
- Rytteri T. (2009). Valtionyhtiön yhteiskunnallinen hyväksyttävyys – tapaus Kemijärven sellutehdas. *Terra* 12(4). 273–284.
- Rytteri T. (2012). Suomessa toimivien kaivosyhtiöiden vastuustrategiat ja yhtiöihin kohdistuvat odotukset. *Alue & Ympäristö* 41(1), 54–67.
- Saarikoski H., Mustajoki J., Marttunen M., Ahtikoski A., Hallikainen V., Helle T., Hyppönen M., Jokinen M., Naskali A., Tuulentie S., Varmola M., Vatanen E. & Ylisirniö A-L. (2010). Monitavoitearviointi Ylä-Lapin metsien kestävä käytön mahdollisuuksista. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/2010.
- Sairinen R., Rytteri T. & Ziessler-Korppi S. (2016). Kaivostoiminnan yhteiskuntavastuu – kokemuksia maailmalta ja Suomesta. Mononen T. & Suopajarvi L. (toim.) 2016. *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa*. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 160–186.
- Satokangas P. (2013). Matkailulla maakunta menestyy. *Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset 12 lappilaisessa kunnassa vuonna 2011*. LUC Matkailu.
- Thomson I. & Boutilier R. (2011a). Social license to operate. Teoksessa Darling P. (toim.) *SME Mining Engineering Handbook*. Littleton, CO: Society for Mining, Metallurgy and Exploration. 1779–1796.
- Thomson I. & Boutilier R. G. (2011b). Modelling and measuring the social license to operate: Fruits of a dialogue between theory and practice. <http://sociallicense.com/publications.html>. Luettu 15.2.2018.
- Tuulentie S. & Meriruoho A. (2008). Paikallisuuden ja osallisuuden retoriikka keskustelussa Ylä-Lapin luonnonkäytöstä. *Terra* 120(2). 83–94.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2010a). Suomen matkailustrategia 2020: 4 hyvää syytä edistää matkailutoimialojen kehitystä. http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/Matkailustrategia_020610.pdf. Luettu 26.2.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2010b). Suomen mineraalistrategia 2010. http://projects.gtk.fi/export/sites/projects/mineraalistrategia/documents/SuomenMineraalistrategia_2.pdf. Luettu 15.2.2018.

- Työ- ja elinkeinoministeriö (2014). Suomen biotalousstrategia - kestävä kasvua biotaloudesta. http://biotalous.fi/wp-content/uploads/2014/07/Julkaistu_Biotalous-web_080514.pdf. Luettu 13.2.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2015). Yhdessä enemmän - kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015–2025. <http://tem.fi/documents/1410877/2735818/Matkailun+tiekartta+2015-2025.pdf/95521a94-5230-47c2-8dd7-bc7ff5bede04>. Luettu 26.2.2018.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Toimialaraportti: Kiinnostus malminetsintään ennakoi koko kaivostoimialan kasvua. http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/toimialaraportti-kiinnostus-malminetsintaan-ennakoi-koko-kaivostoimialan-kasvua. Luettu 3.1.2018.
- Visit Finland (2017a). Katsaus: Matkailuvuosi 2016 - Matkailun suuralueet sekä maakunnat. <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2017/06/2016-Matkailuvuosi-Matkailun-suuralueet-sek%C3%A4-maakunnat.pdf?dl>. Luettu 26.2.2018.
- Visit Finland (2017b). Kestävä kehitys matkailuyrityksessä. <http://www.visitfinland.fi/tuoteteemat-ja-tyokalut/kestava-kehitys-matkailuyrityksessa/sertifointeja/>. Luettu 13.2.2018.
- Ziessler-Korppi S. (2013). Local stakeholder engagement of mineral exploration companies within the corporate social responsibility (CSR) framework: Insights into companies operating in Northern Finland. MSc Thesis. Aalto University School of Science, Degree Programme in Information Networks. http://projects.gtk.fi/export/sites/projects/kaivosakatemia/dokumentit/Ziessler-Korppi_Sof_a_masters_thesis.pdf. Luettu 15.2.2018.
- Zillman D. N. (2002) Introduction to public participation in the twentyfirst century. Zillman D. N., Lucas A. R. & Pring G. (Rock) (toim.) Human rights in natural resource development: public participation in the sustainable development of mining and energy resources. Oxford University Press, Oxford. 1–7.